

CONSILIUL EUROPEI
CURTEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

Cazul ÖNERYILDIZ contra TURCIEI

(cererea nr. 48939/99)

HOTĂRÎRE

Strasbourg

30 noiembrie 2004

Această hotărîre este definitivă. Ea poate fi subiect al revizuirii editoriale.

În cazul Öneriyildiz contra Turciei,

Curtea Europeană a Drepturilor Omului, întrunită în Marea Cameră formată din:

Dnii L. Wildhaber, *Președinte*,
C. Rozakis,
J.-P. Costa,
G. Ress,

Sir Nicolas Bratza,

Dna E. Palm,

Dnii L. Loucaides,
R. Türmen,

Dna F. Tulkens,

Dl K. Jungwiert,

Dle M. Tsatsa-Nikolovska,
H.S. Greve,

Dnii A. Baka,
M. Ugrekhelidze,
A. Kovler,
V. Zagrebelsky,

Dna A. Mularoni, *judcători*,
și dl P.J. Mahoney, *grefier*,

După ce a deliberat la 7 mai 2003, 16 iunie și 15 septembrie 2004, în Camera de Consiliu,

Pronunță următoarea hotărâre, adoptată la această ultimă dată:

PROCEDURA

1. La originea cauzei se află o plîngere (nr. 48939/99) formulată împotriva Republicii Turcia, doi resortisanți ai căreia, dnii Ahmet Nuri Çinar și Maşallah Öneriyildiz, au sesizat Curtea la data de 18 ianuarie 1999, în temeiul articolului 34 al Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale („Convenția”).

2. Invocînd articolele 2, 8 și 13 ale Convenției și articolul 1 al Protocolului nr. 1, reclamanții au susținut ca autoritățile naționale sunt responsabile pentru moartea apropiatilor lor și pentru distrugerea bunurilor lor, datorită exploziei de gaz metan ce a avut loc la 28 aprilie 1993, în depozitul municipal de deșeuri din Ümraniye (Istanbul). Pe lângă aceasta, ei au denunțat incompatibilitatea procedurii administrative efectuate pe marginea acestui caz cu cerințele de echitate și celeritate în sensul articolului 6 paragraf 1 al Convenției.

3. Cererea a fost atribuită Primei Secțiuni a Curții (articolul 52 paragraf 1 al Regulamentului Curții). În cadrul acesteia, la 22 mai 2001, Camera (“Camera”), compusă din dna E. Palm, dna W. Thomassen, dl Gaukur Jörundsson, dl R. Türmen, dl C. Bîrsan, dl J. Casadevall, judecători, și dl M. O'Boyle, grefier al secțiunii, a decis să separe dosarele domnilor Çinar și Öneriyildiz și a declarat admisibilă cererea ultimului („reclamantul”), care acționa atît din nume propriu, cît și din numele celor trei fii minori ai săi supraviețuitori, Hüsamettin, Ayfin și Halef Öneriyildiz, precum și din numele soției sale, Gülnaz Öneriyildiz, al concubinei sale, Sidika Zorlu, cît și al

copiilor lor, Selahattin, Iris, Mesut, Fatma, Zeynep, Remziye și Abdülkerim Öneriyıldız.

4. La 18 iunie 2002, în urma unei ședințe, Camera a emis hotărârea sa, prin care a constatat: cu cinci voturi contra două - că a avut loc o încălcare a articolului 2 al Convenției, în unanimitate - că nu puteau fi examinate în mod separat plîngerile formulate în baza articolelor 6 paragraf 1, 8 și 13 ale Convenției, și, cu patru voturi contra trei - că a avut loc o încălcare a articolului 1 al Protocolului nr. 1. La hotărâre sunt anexate opiniile parțial divergente ale judecătorilor Casadevall, Türmen și Maruste.

5. La 12 septembrie 2002, Guvernul turc ("Guvernul") a cerut trimiterea cauzei în Marea Cameră, în baza articolului 43 al Convenției și articolului 73 al Regulamentului

La 6 noiembrie 2002, Consiliul Marii Camere a decis să satisfacă această cerere.

6. Componenta Marii Camere a fost stabilită în conformitate cu articolele 27 paragrafele 2 și 3 ale Convenției și 24 al Regulamentului.

7. Reclamantul, reprezentat de către dna Esra Deniz, avocat la baroul din Istanbul, și Guvernul, reprezentat de către co-agentul său, dna Deniz Akçay, au depus memoriile lor în fața Marii Camere la 7 și, respectiv, 10 martie 2003. Apoi, părțile au prezentat grefierului observațiile suplimentare și documentele pentru susținerea argumentelor lor.

8. La 7 mai 2003, a avut loc o audiere publică la Palatul Drepturilor Omului de la Strasbourg (articolul 59 paragraf 2 al Regulamentului).

S-au înfățișat:

- din partea Guvernului	
dna D.Akçay,	<i>co-agent,</i>
dl Y.Elet,	<i>consilier,</i>
dle G. Acar,	
V. Sirmen,	
J. Kalay,	<i>consilieri,</i>
- din partea reclamantului	
dna E. Deniz,	<i>avocat,</i>
dl Ş. Özdemir,	<i>consilier.</i>

Curtea a ascultat declarațiile dnei Deniz, apoi, pe cele ale dnei Akçay.

ÎN FAPT

I. CIRCUMSTANȚELE CAUZEI

9. Reclamantul s-a născut în 1955 și, în prezent, locuiește în comuna Şirvan (departamentul Siirt), regiunea sa natală. La momentul celor întâmplate, el, împreună cu alți doisprezece apropiați ai săi, locuiau în cartierul de mahala (*gecekondu mahallesi*) din Kazim Karabekir din Ümraniye, un district al Istanbulului, în care el s-a stabilit cu traiul după ce a demisionat din postul său de inspector sătesc din sud-estul Turciei.

A. Depozitul de stocare a deșeurilor menajere din Ümraniye și cartierul reclamantului

10. Un teren de stocare a deșeurilor menajere funcționa din 1970 la Hekimbaşı, zonă din cartierul Kazim Karabekir, în care erau amplasate atît barace, cît și alte locuințe. La 22 ianuarie 1960, folosirea acestui teren, care aparținea administrației pădurilor, deci Trezoreriei publice, a fost atribuită primăriei metropolitane din Istanbul (“primăria metropolitană”) pentru o perioadă de 99 de ani. Fiind situat pe un deal înclinat de-asupra unei văi, el se întindea pe o suprafață de 350 000 m² și, din 1972, a servit drept depozit de deșeuri comun pentru sectoarele Beykoz, Üsküdar, Kadiköy și Ümraniye, aflîndu-se în subordinea și sub responsabilitatea primăriei metropolitane și, în ultimă instanță, a autorităților ministeriale.

În perioada în care depozitul a început să fie utilizat, această regiune nu era populată, iar cea mai apropiată comunitate se afla la o distanță de aproximativ 3,5 km. Cu toate acestea, de-a lungul anilor, în zona din jurul depozitului de deșeuri, au fost construite locuințe arbitrare, fără autorizare, care, în fine, au creat orașelul Ümraniye.

Conform unui plan oficial al cartierelor Hekimbaşı și Kazim Karabekir, care a fost proiectat de către direcția tehnică a primăriei din Ümraniye, casa dlui Öneriyildiz era construită la intersecția străzilor Dereboyu și Gerze. Această parte a comunității se afla în vecinătatea terenului pe care se afla depozitul municipal, iar, din 1978, ea aparținea unei primării de cartier, care depindea de sub-prefectură.

În prezent, depozitul din Ümraniye nu mai există. Primăria locală l-a acoperit cu pămînt și a instalat acolo conducte de aerisire. Pe de altă parte, primăria metropolitană a purces la împădurirea unei mari părți a vechiului teren al depozitului și a construit în locul lui terenuri sportive.

B. Inițiativele primăriei din Ümraniye

1. În 1989

11. În urma alegerilor municipale din 26 martie 1989, primăria din Ümraniye a încercat să modifice planul de amenajare urbană la scara 1/1000^e. Însă, autoritățile de decizie au refuzat să aprobe acest plan, deoarece el acoperea un teritoriu ce se întindea pînă în apropierea depozitului municipal.

Începînd cu data de 4 decembrie din același an, primăria din Ümraniye a pornit niște lucrări care constau în aruncarea grămezilor de pămînt și rămășițe pe terenurile din jurul mahalelor din Ümraniye, cu scopul de a reamenaja locul depozitului.

În același timp, la 15 decembrie 1989, M.C. și A.C., doi locuitori ai cartierului Hekimbaşı, au depus o plîngere contra primăriei la cea de-a patra cameră a tribunalului de instanță din Üsküdar. Reclamînd deteriorările cauzate plantațiilor lor, ei au solicitat încetarea lucrărilor. Întru susținerea cererii lor, ei au prezentat documentele din care rezulta că M.C. și A.C., din 1977, erau supuși la plata taxelor comunale și a impozitului funciar, sub numărul de impozitare 168900. În 1983, ei au fost invitați de către organele administrative să completeze un formular-tip, prevăzut pentru declararea construcțiilor arbitrare, în vederea legalizării locuințelor și terenurilor lor (paragraful 54 de mai jos). Urmare a cererii lor, direcția generală pentru ape și canalizare a primăriei metropolitane a ordonat ca în locuințele lor să fie instalate contoare de apă. Pe lîngă aceasta, copiile facturilor de electricitate demonstrează că M.C și A.C., în calitatea lor de abonați, au efectuat cu regularitate

plățile pentru consum, care era determinat prin intermediul unui contor instalat în acest scop.

12. În fața tribunalului de instanță, primăria reclamată și-a întemeiat apărarea pe faptele că terenurile revendicate de către M.C. și A.C. erau situate pe teritoriul depozitului de deșeuri, că locuirea în acest loc era contrară regulilor sanitare și că cererea lor de legalizare nu le acorda nici un drept.

Printr-o hotărâre emisă la 2 mai 1991, sub numărul dosarului 1989/1088, tribunalul de instanță a dat câștig de cauză lui M.C. și A.C., recunoscând că a avut loc o ingerință în exercitarea drepturilor lor asupra bunurilor în litigiu.

Totodată, printr-o hotărâre din 2 martie 1992, Curtea de Casație a infirmat această decizie. La 22 octombrie 1992, tribunalul de instanță s-a conformat hotărârii Curții de Casație și a respins cererile interesatilor.

2. În 1991

13. La 9 aprilie 1991, primăria din Ümraniye a cerut celei de-a 3-a camere a tribunalului de instanță din Üsküdar să fie efectuată o expertiză privind compatibilitatea depozitului cu normele în această materie, în special, cu regulamentul din 14 martie 1991 cu privire la controlul deșeurilor solide. De asemenea, primăria a solicitat evaluarea prejudiciului care i-a fost cauzat, în vederea susținerii acțiunii de despăgubire în speță, pe care se pregătea să o introducă contra primăriei metropolitane și contra primăriilor celor trei sectoare care utilizau depozitul.

Cererea de expertiză a fost înregistrată sub numărul dosarului 1991/76 și, la 24 aprilie 1991, în acest scop, a fost constituit un comitet de experți, alcătuit dintr-un profesor specializat în domeniul mediului înconjurător, un agent al cadastrului și un medic legist.

Conform raportului de expertiză, elaborat la 7 mai 1991, depozitul în cauză nu corespundea exigențelor tehnice prevăzute în articolele 24-27, 30 și 38 ale regulamentul din 14 martie 1991 și, din acest motiv, prezenta un șir de pericole susceptibile de-a atrage un risc foarte mare pentru sănătatea locuitorilor de pe vale, în special, pentru cei din cartierele de mahala: nici un zid sau un gard de împrejmuire nu separa depozitul de localitățile care se aflau la 50 de metri de muntele de deșeuri, depozitul nu era echipat cu sisteme de recoltare, de înserare, de reciclare, și nici de ardere, și nici nu erau prevăzute careva instalații de drenaj sau de purificare a apelor de drenaj. Experții au conchis că depozitul din Ümraniye “expunea atât oamenii, cât și animalele și mediul înconjurător la tot felul de pericole”. La acest subiect, raportul, atenționând mai întâi asupra riscului de răspândire a peste douăzeci de boli infecțioase, evidenția următoarele:

“(…) În orice depozit se formează, printre altele, gazul metan, dioxidul de carbon și hidrogenul sulfurat. Aceste substanțe trebuie să fie colectate sub control și apoi (...) arse. Or depozitul în cauză nu dispune de un asemenea sistem. Fiind amestecat cu aerul într-o anumită proporție, metanul poate deveni explozibil. În această instalație, nu este luată nici o măsură pentru a preveni explozia metanului format în urma descompunerii [deșeurilor]. Să ne ferească Dumnezeu, căci paguba ar putea fi considerabilă pentru locuitorii vecini. (...)”

La 27 mai 1991, raportul a fost adus la cunoștința celor patru primării în cauză, iar, la 7 iunie 1991 – și prefectului, pentru ca acesta să-l comunice ministerului sănătății și Consiliului pentru mediul înconjurător de pe lângă Prim-ministru (“Consiliul pentru mediul înconjurător”).

14. La 3, 5 și, respectiv, 9 iunie 1991, primăriile din Kadiköy, Üsküdar și primăria metropolitană au cerut anularea raportului de expertiză. În cuvântările lor introductive din fața instanței de judecată, avocații primăriilor s-au limitat la a pretinde că acest raport, comandat și elaborat fără știrea lor, contravine normelor de procedură civilă. Cei trei avocați și-au rezervat dreptul de a suplini ulterior obiecțiile lor prin memorii adiționale, imediat ce vor obține de la autoritățile lor toate informațiile și documentele necesare.

Or, deoarece nici una dintre părți nu a prezentat un asemenea memoriu adițional, procedura pornită nu a fost dusă pînă la sfîrșit.

15. Concomitent, Consiliul pentru mediul înconjurător, fiind avizat prin același raport la 18 iunie 1991, prin recomandarea nr. 09513, a ordonat prefecturii din Istanbul, precum și primăriei metropolitane și primăriei din Ümraniye să remedieze problemele semnalate în speță:

“(...) În raportul elaborat de către comitetul de experți, este indicat că depozitul de stocare a deșeurilor în cauză contravine legii cu privire la mediul înconjurător, precum și regulamentului cu privire la controlul deșeurilor solide și că, în consecință, el amenință sănătatea oamenilor și animalelor. Este necesar ca pe terenul depozitului să fie întreprinse măsurile prevăzute în articolele 24, 25, 26, 27, 30 și 38 ale regulamentului cu privire la controlul deșeurilor solide (...) Astfel, rog să fie întreprinse măsurile necesare (...) și să fie informat Consiliul nostru despre rezultate.”

16. La 27 august 1992, primăria din Ümraniye a cerut în fața primei camere a tribunalului de instanță din Üsküdar, Şinasi și Öktem ca să fie aplicate măsurile provizorii pentru a împiedica utilizarea depozitului de deșuri de către primăria metropolitană și de către primăriile din sectoarele vecine. În special, ea a cerut întreruperea depozitării deșeurilor, închiderea depozitului, precum și repararea pagubelor suportate de către municipalitate.

La 3 noiembrie 1992, reprezentantul primăriei din Istanbul a contestat această cerere. Subliniind eforturile primăriei metropolitane pentru a întreține drumurile care duc spre depozit și pentru a lupta contra răspîndirii maladiilor, degajării deșeurilor și alimentării cîinilor vagabonzi, reprezentantul a relevat că un proiect de reamenajare a locului de depozitare se află în faza de adjudecare. În ceea ce privește cererea de a închide provizoriu depozitul, reprezentantul a invocat că primăria din Ümraniye a acționat cu rea credință, odată ce, de la crearea lui în 1987, ea însăși nu a făcut nimic pentru asanarea locului.

De fapt, primăria metropolitană a purces la un concurs de oferte pentru amenajarea noilor terenuri în conformitate cu normele moderne. Primele lucrări de studiu au fost adjudecate de la societatea americană CVH2M Hill International Ltd, iar la 21 decembrie 1992 și 17 februarie 1993, au fost desemnate amplasările de pe malurile europene și anatolian al Istanbulului. Acest proiect urma să fie realizat pe parcursul anului 1993.

17. Deoarece această procedură era încă în derulare, primăria din Ümraniye a informat primăria din Istanbul că, începînd cu 15 mai 1993, depozităriile de deșuri nu vor mai fi autorizate.

C. Accidentul

18. La 28 aprilie 1993, în jurul orelor 11, la depozit a avut loc o explozie de metan. În urma unei alunecări de teren provocate de presiune, gunoaiile detașate din muntele de deșuri au acoperit zece mahale situate în aval, printre care și cea a reclamantului. În acest accident, au decedat treizeci și nouă de persoane.

D. Procedurile pornite pe această cauză

1. Inițiativa Ministerului afacerilor interne

19. Imediat după accident, doi membri ai poliției municipale au încercat să constate faptele. După audierea victimelor, printre care e și reclamantul, ce le-a explicat că a moștenit casa sa în 1988, ei au raportat că au fost distruse treisprezece barace.

În aceeași zi, membrii unui grup de urgență, care a fost constituit de către prefectura din Istanbul, de asemenea au venit la fața locului și au relevat că alunecarea terenului a fost cauzată de explozia gazului metan.

20. A doua zi, la 29 aprilie 1993, Ministerul afacerilor interne („ministerul”) a ordonat ca consiliul de inspecție administrativă („consiliul de inspecție”) să examineze circumstanțele în care a avut loc această catastrofă, în vederea determinării faptului dacă este necesar de a-i urmări penal pe cei doi primari, dnii Sözen și Öktem.

2. Ancheta penală

21. La 30 aprilie 1993, în timpul derulării acestei proceduri administrative, procurorul Republicii Üsküdar („procurorul”) a venit la locul accidentului, însoțit de un comitet de experți alcătuit din trei profesori de la trei universități diferite, specializați în drept civil. Pentru observațiile sale preliminare, el a însărcinat comitetul să stabilească partea de responsabilitate pentru survenirea accidentului care revenea autorităților publice și victimelor.

22. La 6 mai 1993, reclamantul a depus o plîngere la comisariatul local. El a declarat: „dacă autoritățile sunt acelea care, prin neglijență, au cauzat acoperirea casei mele, precum și moartea soțiilor și copiilor mei, depun plîngere contra autorității sau autorităților implicate”. Cererea reclamantului a fost anexată la dosarul de anchetă nr. 1993/6102, care fusese deja deschis din oficiu de către procuror.

23. La 14 mai 1993, procurorul a audiat mai mulți martori și victime ale accidentului în litigiu. La 18 mai 1993, comitetul de experți a prezentat raportul care fusese ordonat de către procuror. În raportul său, comitetul, din start, a constatat faptele conform cărora nu exista un plan de urbanizare la scara 1/5000^e privind regiunea, nu fusese aprobat planul de amenajare urbană la scara 1/1000^e, iar majoritatea cetățenilor înmăruși se aflau chiar în afara acestui plan, la marginea locului de depozitare a deșeurilor. Experții au confirmat că alunecarea terenului, care deja nu mai era stabil, putea fi explicată atât prin creșterea presiunii gazului în interiorul depozitului, cât și prin explozia acestuia. Amintind obligațiile și cerințele care erau impuse autorităților publice prin reglementările în materie, experții au concluzionat că, în ceea ce privește survenirea accidentului, greșeala urmează să fie repartizată în proporție de:

- „ - 2/8 în sarcina primăriei din Istanbul, pentru că nu a acționat în timp util pentru a preveni problemele tehnice care existau deja în 1970 în instalația depozitului și care nu au încetat să se agraveze de atunci, și pentru că nu a indicat primăriilor vizate un alt loc pentru stocarea deșeurilor, după cum era obligată să o facă prin legea nr. 3030;
- 2/8 în sarcina primăriei din Ümraniye, pentru că a elaborat un plan de ocupare a solurilor, omițînd să prevadă, contrar regulamentului nr. 20814, o zonă tampon pe o lungime de 1 000 m care trebuie să rămînă nepopulată, precum și pentru că a atras în zona sa locuințe arbitrare

și, în pofida raportului de expertiză din 7 mai 1991, nu s-a angajat în împiedicarea unor astfel de construcții;

- 2/8 în sarcina locuitorilor din cartierul de barace, pentru că au supus pericolului membrii familiilor lor prin stabilirea în apropierea unui munte de deșeuri;
- 1/8 în sarcina Ministerului mediului înconjurător, pentru că nu a asigurat o supraveghere efectivă a aplicării conforme a regulamentului nr. 20814 cu privire la controlul deșeurilor solide;
- 1/8 în sarcina Guvernului, pentru că a favorizat acest tip de comunități, amnistiind, de mai multe ori, construcțiile ilegale și eliberând titluri de proprietate ocupanților lor.”

24. La 21 mai 1993, procurorul a emis ordonanța sa. El și-a declinat competența *ratione personae* în privința autorităților administrative ale căror răspundere a fost stabilită, adică primăria metropolitană, primăria din Ümraniye, Ministerul mediului înconjurător și conducătorii guvernului care s-au aflat în exercițiul funcției în perioada 1974-1993. Astfel, procurorul a remis cauza prefectului din Istanbul, considerînd că aceasta ține de legea cu privire la urmărirea funcționarilor, a cărei aplicare revenea comitetului administrativ interdepartamental din prefectura Istanbulului („comitetul administrativ”). În asemenea circumstanțe, procurorul a precizat în ordonanța sa că, în ceea ce privește autoritățile implicate în caz, urmează a fi aplicate dispozițiile articolelor 230 și 455 paragraf 2 ale codului penal, care, respectiv, reprimau neglijența în exercitarea funcțiilor publice și omuciderea prin neglijență.

În măsura în care cauza atrăgea răspunderea eventuală a locuitorilor din cartierul de barace, printre care și reclamantul, ce avea atât calitate de victimă, cât și de acuzat în virtutea articolului 455 paragraf 2 al codului penal, procurorul a emis un aviz conform căruia, la acea etapă a dosarului, era imposibil de a separa cererile lor, avînd în vedere articolele 10 și 15 ale legii menționate.

La 27 mai 1993, data închiderii anchetei preliminare de către consiliul de inspecție, dosarul procuraturii a fost transmis ministerului.

3. Rezultatul anchetei administrative contra autorităților implicate în caz

25. La 27 mai 1993, în lumina concluziilor propriiei sale anchete, consiliul de inspecție a cerut ministerului autorizarea în vederea deschiderii unei anchete penale contra celor doi primari încriminați..

26. În a doua zi după această cerere, primăria din Ümraniye a făcut următorul comunicat de presă:

„Unicul depozit de deșeuri din partea anatoliană se află în mijlocul districtului nostru, o asemenea oroare tăcută. Ea și-a spart tăcerea și a provocat moartea. Noi am știut acest lucru și ne-am așteptat la aceasta. Ca municipalitate, timp de patru ani am bătut la toate ușile pentru a schimba acest depozit în altă parte. Primăria metropolitană din Istanbul s-a arătat indiferentă. Ea a lăsat baltă lucrările de asanare (...) după ce a pus două pietre de beton la inaugurare. Ministerele și guvernul erau la curent cu faptele, dar nu le-au acordat multă atenție. Noi am înaintat problema către judecători și aceștia ne-au dat dreptate, dar mecanismul judiciar nu a putut fi pus în aplicare. (...) La ora actuală, suntem în fața responsabilităților noastre și vom purta răspundere cu toții în fața locuitorilor din Ümraniye (...)”

27. Autorizarea solicitată de către consiliul de inspecție a fost acordată la 17 iunie 1993 și, ca urmare, un inspector-șef de pe lângă minister („inspector-șef”) a fost însărcinat cu acest caz.

Ținând cont de dosarul de anchetă constituit pe acest caz, inspectorul-șef a acumulat depozițiile dlor Sözen și Öktem. Ultimul a declarat, printre altele, că, în luna decembrie 1989, municipalitatea sa a început lucrările de asanare a teritoriului din cartierul de mahala Hekimbaşı și că acestea au fost totuși întrerupte la cererea a doi locuitori din acest cartier (paragraful 11 de mai sus).

28. Inspectorul-șef a finalizat raportul său la 9 iulie 1993. Acesta a confirmat concluziile tuturor expertizelor efectuate pînă atunci și a luat în considerație ansamblul de elemente adunate de către procuror. De asemenea, el menționa două alte avize științifice, care au fost adresate prefecturii din Istanbul în mai 1993, unul din partea Ministerului mediului înconjurător și altul din partea unui profesor specializat în drept civil de la universitatea din Boğaziçi. Aceste două avize au confirmat că alunecarea mortală a terenului a fost cauzată de explozia metanului. Raportul indica, printre altele, că, la 4 mai 1993, consiliul de inspecție a invitat primăria metropolitană să îi raporteze despre măsurile care au fost întreprinse în mod real în lumina raportului de expertiză din 7 mai 1991 și reproducea răspunsul dlui Sözen:

„Primăria noastră metropolitană, pe de o parte, a întreprins măsurile necesare pentru a asigura ca depozitele vechi să poată fi utilizate în modul cel mai puțin prejudiciabil posibil pînă la sfîrșitul anului 1993, iar, pe de altă parte, ea a încheiat pregătirile în vederea construirii uneia dintre cele mai mari și mai moderne instalații (...), ce nu a mai fost realizată vreodată în țara noastră. O altă măsură constă în organizarea unui loc provizoriu pentru stocarea deșeurilor, care să răspundă condițiilor prescrise. În paralel cu aceasta, continuă activitatea în privința reabilitării depozitelor vechi [care erau pe sfîrșite]. Pe scurt, în ultimii trei ani, primăria noastră a abordat foarte serios problema deșeurilor (...) [și], actualmente, lucrările continuă (...)”

29. Inspectorul-șef a conchis în fine că moartea celor douăzeci și șapte de persoane și rănila care au fost cauzate altor unsprezece (cifră care era disponibilă la momentul faptelor), survenite la 28 aprilie 1993, se datorau inacțiunii celor doi primari în exercițiul funcției lor și că aceștia trebuie să răspundă pentru neglijența lor în virtutea articolului 230 al codului penal. Aceasta pentru că, în pofida raportului de expertiză și a recomandărilor consiliului de inspecție, ei, în cunoștință de cauză, și-au renegat obligațiunile lor respective: dl Öktem - deoarece nu și-a îndeplinit obligația de a purcede la distrugerea baracelor neautorizate situate la marginea depozitului, în virtutea atribuțiilor care i-au fost conferite prin articolul 18 al legii nr. 755, iar dl Sözen – pentru că a refuzat să se supună recomandărilor sus-menționate, pentru că nu a reabilitat depozitul de deșeuri sau nu a ordonat închiderea lui și pentru că nu a respectat nici una dintre dispozițiile articolului 10 al legii nr. 3030, care cerea ca el să purceadă la distrugerea mahalelor în discuție prin mijloace proprii, dacă e necesar. Totodată, în observațiile sale, inspectorul-șef nu a abordat deloc problema aplicabilității articolului 455 paragraf 2 al codului penal în aceste împrejurări.

4. Atribuirea unei locuințe sociale reclamantului

30. Între timp, direcția pentru locuințe și construcții, din întâmplare, l-a invitat pe reclamant să se prezinte, informîndu-l că primăria metropolitană i-a atribuit, printr-o hotărîre (nr. 1739) din 25 mai 1993, un apartament în complexul de locuințe sociale din Çobançeşme (Eyüp, Alibeyköy). La 18 iunie 1993, reclamantul, contra semnătură, a intrat în posesia apartamentului nr. 7, la blocul C-1 al complexului menționat.

Această operațiune a fost legalizată printr-o hotărîre (nr. 3927) din 17 septembrie 1993 a primăriei metropolitane. La 13 noiembrie 1993, reclamantul a semnat o declarație autenticată notarial, ținînd cont de locul contractului, prin care stipula că locuința în cauză i-a fost „vîndută” contra sumei de 125 000 000 de lire turcești (TRL), dintre care o pătrime trebuia să fie achitată în numerar, iar restul – în rate lunare de cîte 732 844 TRL.

Conform tuturor premizelor, suma care trebuia plătită în numerar a fost achitată la prefectura din Istambul, care a transmis-o primăriei metropolitane. Reclamantul a achitat prima rată lunară la 9 noiembrie 1993 și a continuat astfel pînă în ianuarie 1996. Între timp, la 23 februarie 1995, el a dat în chirie apartamentul său unui oarecare H.Ö., în schimbul unei plăți lunare pentru chirie de 2 000 000 TRL. Începînd cu ianuarie 1996, se pare că organele administrative au trebuit să recurgă la procedura de executare forțată pentru acoperirea restului din ratele lunare.

La 24 martie 1998, reclamantul, care nu mai avea datorii față de primăria metropolitană, a promis unui oarecare E.B. că îi va vinde pe cale notarială locuința sa contra sumei de 20 000 mărci germane (DEM), plătită în numerar.

5. Acțiunea publică contra autorităților implicate în caz

31. Printr-o ordonanță din 15 iulie 1993, comitetul administrativ, în baza raportului inspectorului-șef, cu o majoritate de voturi, a decis să-i atragă la răspundere pe dnii Sözen și Öktem pentru infracțiunea prevăzută în articolul 230 al codului penal.

Ultimii au atacat în apel această decizie la Consiliul de stat, care a respins cererea lor la 18 ianuarie 1995. În consecință, dosarul cauzei a fost returnat procurorului, care, la 30 martie 1995, a deferit cei doi primari în fața celei de-a 5-ea camere a tribunalului corecțional din Istambul („camera”).

32. Dezbaterile în fața camerei au fost deschise la 29 mai 1995. La ședință, dl Sözen a afirmat, printre altele, că nimeni nu se putea aștepta ca el să îndeplinească obligațiuni ce nu-i reveneau și nu-l putea atrage la răspundere pe el singur pentru o situație care dura din anul 1970; de altfel, el a pretins că nu trebuie să fie condamnat pentru faptul că nu a reabilitat depozitul de deșeuri din Umranyie, odată ce nici unul dintre cele 2 000 locuri de descărcare a deșeurilor din Turcia nu au fost reabilitate; la acest subiect, făcînd proba unui șir de măsuri care totuși au fost efectuate de către primăria metropolitană, el a susținut că o reamenajare definitivă a depozitului nu ar fi putut să fie realizată atîta timp cît deșeurile continuau să fie depozitate. În fine, el a declarat: „elementele constitutive ale infracțiunii de neglijență nu sunt întrunite, deoarece eu nu am acționat cu intenția de a fi neglijent și deoarece nu a fost stabilită o legătură de cauzalitate” între incident și vreo neglijență din partea sa.

În ceea ce-l privește pe dl Öktem, acesta a susținut că construcțiile ce au fost acoperite cu pămînt datau din perioada anterioară alegerii sale din 26 martie 1989 și că, după acea dată, el nu a tolerat deloc dezvoltarea cartierelor de mahala. Acuzînd primăria metropolitană și prefectura din Istambul de indiferență față de aceste probleme, dl Öktem a pretins că, în realitate, prevenirea construcțiilor ilegale ține de responsabilitatea agenților forestieri și că, în orice caz, municipalitatea sa ducea lipsă de tehnologii pentru a purcede la distrugerea unor astfel de construcții.

33. Printr-o hotărîre din 4 aprilie 1996, camera a declarat cei doi primari culpabili pentru faptele care le-au fost reproșate, considerînd că probele de apărare pe care le-au prezentat s-au dovedit a fi netemeinice.

Pentru a ajunge la această concluzie, judecătorii de fond s-au bazat, în special, pe probele care fuseseră deja acumulate pe parcursul urmăririi penale, efectuată fără

întrerupere de la 29 aprilie 1993 pînă la 9 iulie 1993 (paragrafele 19 și 28 de mai sus). De altfel, din hotărîrea emisă la 30 noiembrie 1995, rezultă că, pentru a determina partea de răspundere a fiecărei autorități implicate în caz, judecătorii au admis fără ezitare concluziile raportului de expertiză elaborat la ordinul procurorului la acest subiect, raport care era disponibil de la 18 mai 1993 (paragraful 23 de mai sus).

Pe de altă parte, judecătorii au relevat următoarele:

„(...) fiind informați despre raport [de expertiză], cei doi reținuți nu au întreprins nici o măsură preventivă eficientă. Prin comparație cu o persoană care țintește asupra unei mulțimi, care trebuia să știe că vor fi morți și care, în consecință, nu ar putea pretinde că a acționat fără intenția de a ucide, reținuții cu atât mai mult nu pot pretinde că nu au avut intenția de a-și neglija funcțiile lor. Cu toate acestea, nu ar trebui să le fie imputată întreaga vină. (...) Ei s-au arătat neglijenți la fel ca și alții. În cauză, principala greșală constă în faptul de a construi locuințe arbitrare la vale de un depozit de deșeuri situat pe un deal, iar aceasta trebuie să fie imputat locuitorilor acestor mahale. Aceștia din urmă trebuiau să țină cont de riscul că muntele de deșeuri ar putea să se prăbușească într-o zi deasupra capetelor lor și că ei vor suferi un prejudiciu. Ei nu trebuiau să construiască barace la cizeci de metri de depozit. Ei au plătit ușurința lor cu viața lor (...)”.

34. Camera i-a condamnat pe dnii Sözen și Öktem la privațiune de libertate pe un termen minim prevăzut de articolul 230 al codului penal, adică trei luni, precum și cu amenzi de 160 000 TRL. Apoi, prin aplicarea articolului 4 paragraf 1 al legii nr. 647, a schimbat pedeapsa cu privațiune de libertate în pedepse cu amendare; astfel, sancțiunile pronunțate în cele din urmă constau în plata sumei de 610 000 TRL. Fiind convinsă că reținuții vor evita să recidiveze, Camera a mai decis să suspende executarea pedepselor, în conformitate cu articolul 6 al legii menționate.

35. Cei doi primari au făcut recurs în casație. În special, ei au reproșat judecătorilor de fond faptul că aceștia s-au dat unei aprecieri a faptelor, mergînd mai departe de ceea ce era prevăzut în articolul 230 al codului penal, de parcă ar fi fost vorba despre un caz de omucidere involuntară în sensul articolului 455 al codului menționat.

Printr-o hotărîre din 10 noiembrie 1997, Curtea de Casație a confirmat decizia care fusese atacată.

36. Pare să fie adevărat că reclamantul nu a fost niciodată informat despre derularea acestei proceduri și că nici nu a fost audiat de vreunul dintre organele administrative de anchetă sau de instanțele penale; pe de altă parte, se pare că nici o decizie judiciară nu i-a fost notificată.

6. Acțiunea administrativă a reclamantului

37. La 3 septembrie 1993, reclamantul a sesizat primăriile din Ümraniye și Istanbul, precum și ministerele afacerilor interne și al mediului înconjurător, cerînd repararea pagubei materiale, cît și morale. Suma pretinsă de către reclamant era repartizată astfel: 150 000 000 TRL pentru repararea daunelor și intereselor din pierderea locuinței și a bunurilor menajere; 2 550 000 000, 10 000 000, 15 000 000 și 20 000 000 TRL pentru repararea pierderii ajutorului economic pe care au suferit-o el și cei trei fii ai săi supraviețuitori, Hüsameddin, Aydın și Halef; 900 000 000 TRL pentru sine însuși și cîte 300 000 000 TRL pentru fiecare dintre cei trei fii ai săi pentru prejudiciu moral cauzat prin moartea apropiaților săi.

38. Prin niște scrisori din 16 septembrie și 2 noiembrie 1993, primarul din Ümraniye și Ministrul mediului înconjurător au respins cererile reclamantului. Celelalte organe administrative nu au răspuns.

39. Urmare, reclamantul a introdus din nume propriu și din numele celor trei copii ai săi supraviețuitori, la tribunalul administrativ din Istambul ("Tribunalul"), o acțiune pentru daune-interese, contra celor patru autorități, denunțând neglijența lor care a cauzat moartea apropiatilor săi și distrugerea casei și bunurilor sale menajere, și din nou a reclamat sumele menționate mai sus.

La 4 ianuarie 1994, reclamantul a fost admis la beneficierea de asistență judiciară.

40. Tribunalul a emis hotărîrea sa la 30 noiembrie 1995. Bazîndu-se pe raportul de expertiză din 18 mai 1993 (paragraful 23 de mai sus), el a constatat existența unei legături de cauzalitate directă între accidentul din 28 aprilie 1993 și neglijențele concurente ale organelor administrative implicate în caz. În consecință, el le-a condamnat pe ultimele să achite reclamantului și copiilor lui 100 000 000 TRL pentru prejudiciu moral și 10 000 000 TRL pentru daună materială (la acel moment, aceste sume echivalau cu aproximativ 2 077 și 208 de euro (EUR) respectiv).

Această ultimă sumă, fiind considerată echitabilă, se limita la distrugerea bunurilor menajere, de la care făceau excepție aparatele electrocasnice pe care se presupunea că reclamantul nu le-a posedat. La acest subiect, se pare că Tribunalul s-a condus de motivarea organelor administrative, conform căreia "în locuințe nu era nici apă, nici electricitate". În rest, Tribunalul a respins toate celelalte revendicări: conform acestuia, interesatul nu putea invoca lipsirea de un ajutor economic, deoarece el purta o parte din răspundere pentru dauna provocată și pentru că victimele erau copii de vîrstă mică sau femei casnice, care nu exercitau nici o muncă remunerată, susceptibilă de a contribui la întreținerea familiei. Conform opiniei Tribunalului, reclamantul nu avea nici dreptul să ceară repararea prejudiciului pentru distrugerea locuinței sale, avînd în vedere că, în urma accidentului, lui i-a fost alocată o locuință socială și că, deși, primăria din Ümraniye nu-și exercitase pînă atunci dreptul său de a distruge această baracă, nimic nu l-a putut împiedica să facă acest lucru în orice moment.

În fine, Tribunalul a decis să nu aplice dobînzii de întîrziere asupra indemnității acordate pentru prejudiciu moral.

41. Părțile au contestat această hotărîre la Consiliul de Stat, care i-a respins printr-o hotărîre din 21 aprilie 1998.

Recursul în rectificare a hotărîrii exercitat de către primăria metropolitană, la fel, nu a fost satisfăcut, iar hotărîrea a devenit definitivă și a fost notificată reclamantului la 10 august 1998.

42. Pînă în această zi, indemnizațiile în cauză rămîn a fi neachitate.

7. Rezultatul urmăririi penale contra locuitorilor din cartierele de barace

43. La 22 decembrie 2000, a intrat în vigoare legea nr. 4616, care prevedea amînarea executării măsurilor judiciare în vigoare referitoare la anumite infracțiuni ce au fost comise pînă la 23 aprilie 1999.

La 22 aprilie 2003, Ministerul justiției a informat Procuratura din Istambul despre aceea că era imposibil de a încheie ancheta penală care era în curs împotriva locuitorilor din cartierul de barace, că singura decizie cu privire la aceștia s-a dovedit a fi ordonanța de incompetență emisă la 21 mai 1993 și că termenul de prescripție al infracțiunii invocate în această cauză va expira la 28 aprilie 2003.

În rezultat, la 24 aprilie 2003, Procuratura din Istambul a decis să suspende deschiderea unui dosar penal contra interesaților, printre care și reclamantul, iar patru zile mai tîrziu acțiunea penală în privința lor a fost prescrisă.

II. DREPTUL ȘI PRACTICA INTERNĂ RELEVANTĂ

A. Dreptul penal turcesc

44. Dispozițiile pertinente ale codului penal au următorul conținut:

Articolele 230 paragrafele 1 și 3

“Orice funcționar de stat care, în exercitarea funcțiilor sale, (...) dă dovadă de neglijență și întârziere sau care, fără motiv justificat, refuză să se supună ordinelor legitime (...) ale superiorilor săi, este pasibil de pedeapsă cu privațiune de libertate de la trei luni pînă la un an, precum și de amendă de la 6 000 pînă la 30 000 de lire turcești. (...)”

În toate (...) cazurile, în care terțe persoane au suferit vreun prejudiciu de pe urma neglijenței sau întârzierii din partea funcționarului în cauză, acesta, de asemenea, va fi obligat să îl repare.”

Articolul 455 paragrafele 1 și 2

“Oricine care, prin imprudență, neglijență sau lipsă de experiență în profesia sau meșteșugul său, sau prin nerespectarea legilor, ordinelor sau reglementărilor, a cauzat moartea altei persoane, este pasibil de pedeapsă cu privațiune de libertate de la doi pînă la cinci ani, precum și cu amendă de la 20 000 pînă la 150 000 de lire turcești.

Dacă fapta a cauzat moartea mai multor persoane sau a generat moartea unei persoane și rănirea alteia sau altora (...), autorul va fi condamnat la pedeapsă cu privațiune de libertate de la patru la zece ani, precum și cu amendă în sumă de 60 000 lire turcești minimum.”

Articolul 29 paragraful 8

“Judecătorul are toată puterea de a fixa o pedeapsă principală, a cărei mărime poate varia între un minimum și un maximum, ținînd cont de astfel de elemente precum circumstanțele în care a fost comisă infracțiunea, momentul și locul în care ea a fost comisă, diversele particularități ale faptei, gravitatea prejudiciului cauzat și a riscului [implicat], gradul de intenție [infracțională] (...), motivele și imboldurile care au condus la săvîrșirea infracțiunii, scopul, antecedentele, statutul personal și social al autorului ei, precum și comportamentul lui de după [comiterea] faptei. Chiar și în cazul în care pedeapsa aplicată corespunde cuantumului minim, motivele acestei alegeri trebuie, în mod obligatoriu, să fie menționate în hotărîre.”

Articolul 59

“Dacă instanța consideră că, în afara circumstanțelor atenuante prevăzute de lege, există alte circumstanțe care pledează pentru reducerea pedepsei [aplicabile] asupra autorului, pedeapsa cu moartea va fi schimbată cu o privațiune de libertate pe viață, iar privațiunea de libertate pe viață – cu o privațiune de libertate pentru 30 de ani.

Celelalte pedepse vor fi reeuse cel mult cu o șesime.”

45. Articolele 4 paragraf 1 și 6 ale legii nr. 647 cu privire la executarea pedepselor au următorul conținut:

Articolul 4 paragraf 1

“În afara de închisoare penală, instanța, avînd în vedere personalitatea și situația inculpatului, precum și circumstanțele în care a fost comisă infracțiunea, poate schimba pedepsele privative de libertate de scurtă durată:

1) cu o amendă în sumă (...) de la 5 000 pînă la 10 000 lire turcești pentru fiecare zi; (...)"

Articolul 6 paragraf 1

"Oricine care nu a fost condamnat niciodată (...) la vreo altă pedeapsă decît cea cu amendă și care este supus (...) unei amenzi (...) și/sau privațiunii de libertate de un an [maximum] poate beneficia de o suspendare a executării acestei pedepse, doar dacă instanța este convinsă că [autorul], avînd în vedere tendința [sa] de a încălca legea, va evita să recidiveze în cazul în care îi va fi acordată această suspendare (...)."

46. Conform CPP, un procuror al Republicii, ce este cumva avizat despre o situație care îi permite să presupună comiterea unei infracțiuni, trebuie să cerceteze faptele, înainte de a decide dacă este nevoie de a începe urmărirea penală (articolul 153). Totodată, dacă autorul prezumat al infracțiunii este un funcționar public, iar fapta a fost comisă în limitele funcțiilor sale, anchetarea cauzei se desfășoară în baza legii nr. 1914 cu privire la urmărirea penală a funcționarilor publici, care limitează competența *ratione personae* a procuraturii în ceea ce privește această fază a procedurii. În asemenea caz, ancheta preliminară și, ca urmare, autorizația de a deschide urmărirea penală, vor reveni comitetului administrativ local vizat (cel al sub-prefecturii sau departamentului conform statutului celui interesat).

Deciziile comitetelor menționate sunt susceptibile de a fi atacate în recurs în fața Consiliului de Stat; sesizarea se face din oficiu dacă dosarul este clasat fără continuare.

47. Dreptul penal turcesc prevede intervenția reclamanților în procedurile penale. Articolul 365 al CPP conține o dispoziție care permite unui reclamant și oricui ce se consideră că a fost lezat printr-o infracțiune să se constituie ca "parte intervenientă" în cadrul unei acțiuni publice intentate deja de către procuratură și, astfel, să acționeze din partea acuzării. Judecătorul este acela care, după consultarea procuraturii, urmează să se pronunțe cu privire la admisibilitatea constituirii ca "parte intervenientă" (articolul 366 al CPP).

48. Dacă cererea este acceptată, partea intervenientă, în calitate sa de victimă directă, poate, printre altele, să ceară repararea prejudiciilor ce i-au fost cauzate prin infracțiune. Beneficierea de această posibilitate a dreptului turcesc, care, de fapt, seamănă cu posibilitățile oferite de "constituirea ca parte civilă" sau "acțiunea civilă" prevăzute în dreptul numeroaselor state membre ale Consiliului European, depinde totuși de respectarea unor reguli fixe. În virtutea jurisprudenței Curții de Casație, pentru ca să fie statuate daunele-interese în baza unei infracțiuni, persoana lezată trebuie nu doar să se constituie ca parte intervenientă, dar, de asemenea, să revendice explicit dreptul său la reparare. În dreptul turcesc, această cerere nu este considerată ca fiind încorporată în constituirea părții interveniente. Nu este obligatoriu ca repararea să fie revendicată în momentul în care persoana se constituie ca parte intervenientă: aceasta se poate face ulterior, însă cu condiția ca nici o acțiune pentru daune-interese să nu fi fost introdusă anterior în jurisdicțiile civile sau administrative. În plus, orice cerere de indemnizare, în sensul articolului 358 al CPP (sau articolul 365 paragraf 2), trebuie să fie cifrată și justificată, deoarece, în cadrul aprecierii unor astfel de cereri, judecătorii penali sunt chemați să aplice normele de drept civil în materie, printre care figurează interdicția de a decide dincolo de suma reclamată în aceste împrejurări. Pentru a statua cu privire la dreptul la indemnizație a părții interveniente, este necesară condamnarea inculpatului.

B. Căile administrative și civile contra funcționarilor de stat

1. Justiția administrativă

49. Vorbind despre răspunderea civilă și administrativă pentru acte criminale și delictuale, articolul 13 al legii nr. 2577 cu privire la procedura administrativă stipulează că orice victimă a unui prejudiciu cauzat printr-un act administrativ poate cere repararea acestuia într-un termen de un an din data actului reclamat. În cazul respingerii totale sau parțiale a cererii sau dacă nu a fost obținut nici un răspuns într-un termen de șaizeci de zile, victima poate să pornească o procedură administrativă.

Statutul judecătorilor, precum și organizarea judecătoriilor administrative, sunt reglementate prin legea nr. 2576 din 6 ianuarie 1982 cu privire la competența și constituirea judecătoriilor administrative și prin legea nr. 2575 cu privire la Consiliul de Stat.

2. Justiția civilă

50. În virtutea codului obligațiilor, persoanele lezate printr-un act ilicit sau delictual pot introduce o acțiune de reparare a prejudiciului atât material (articolele 41-46), cât și moral (articolul 47). În materie, judecătoriile civile nu sunt legate nici prin examinări și nici prin verdicte de judecătoriile penale în ceea ce privește vinovăția inculpatului (articolul 53).

Totodată, în virtutea articolului 13 al legii nr. 657 cu privire la funcționarii de stat, persoanele care au suferit un prejudiciu din exercitarea unei funcții ce ține de dreptul public pot, în principiu, să cheme în justiție numai autoritatea publică la care este atribuit funcționarul și nu direct pe acesta (articolele 129 paragraf 5 al Constituției și 55 și 100 al codului obligațiilor). Totuși, această regulă nu este absolută. Odată ce actul în cauză este calificat ca ilicit sau delictual și, în consecință, își pierde caracterul său de act sau de faptă “administrativ(ă)”, jurisdicțiile civile pot accepta cererea pentru daune-interese îndreptată contra autorului însuși, fără a afecta posibilitatea de a atrage răspunderea concomitentă a organelor administrative în calitatea lor de angajator al autorului actului (articolul 50 al codului obligațiilor).

C. Executarea deciziilor judecătorești de către organele administrative

51. În conformitate cu articolul 138 paragraf 4 al Constituției din 1982:

“Organele puterii executive și legislative, precum și cele administrative trebuie să se conformeze deciziilor judecătorești; organele menționate, în nici un caz, nu pot modifica deciziile judecătorești, precum și nici nu pot să le amâne executarea.”

Articolul 28 paragraf 2 al codului de procedură administrativă dispune:

“2. Deciziile emise în legătură cu recursurile în plină jurisdicție și cu privire la o sumă determinată sunt executate (...) în conformitate cu prevederile dreptului comun.”

În virtutea articolului 82 paragraf 1 al legii nr. 2004 cu privire la modalitățile de executare și de faliment, bunurile de stat și bunurile care, conform legii ce le reglementează, sunt neconfiscabile, nu pot face obiectul unei sechestrări. Din articolul 19 paragraf 7 al legii nr. 1580 din 3 aprilie 1930 cu privire la municipalități, rezultă că bunurile ultimelor pot fi sechestrate numai dacă ele nu aparțin uzului public.

Conform doctrinei turcești în domeniu, din dispozițiile de mai sus derivă că, în cazul în care organele administrative nu se supun desinestătător unei decizii judiciare de reparare definitivă și executorie, interesatul are posibilitatea de a intenta o procedură de executare forțată în conformitate cu dreptul comun. În acest caz, autoritatea competentă este abilitată să impună administrației măsurile prevăzute în legea nr. 2004, confiscarea rămânând totuși excepțională.

D. Reglementarea construcțiilor neautorizate și a depozitării deșeurilor menajere

1. Constituția

52. Prevederile pertinente ale Constituției în domeniul mediului înconjurător și locuințelor au următorul conținut:

Articolul 56

“Orice persoană are dreptul să trăiască într-un mediu înconjurător sănătos și echilibrat.

Statul și cetățenii au obligația de a îmbunătăți mediul înconjurător, de a-i păstra salubritatea și de a împiedica poluarea.

În vederea garantării condițiilor de viață fizică și psihologică sănătoase pentru fiecare, (...) statul însuși creează instituții sanitare și reglementează prestarea serviciilor lor.

Statul îndeplinește această sarcină prin utilizarea instituțiilor sanitare și sociale ale sectoarelor private și prin asigurarea controlului acestora. (...)”

Articolul 57

“În cadrul planificării, statul va întreprinde măsuri proprii pentru a remedia necesitățile de cazare, ținând cont de particularitățile orașelor și de condițiile mediului înconjurător, și va favoriza, îndeosebi, programele de cazare colectivă.”

Articolul 65

“Statul își îndeplinește sarcinile care i-au fost prescrise de Constituție în materie socială și economică în limitele resurselor sale financiare și urmărind să asigure stabilitatea economică.”

2. Cartierele de barace și legislația care le reglementează

53. În baza informațiilor și documentelor de care dispune Curtea, începînd cu 1960, anul în care au început migrațiile masive ale locuitorilor din zonele defavorizate spre regiunile bogate, Turcia se confruntă cu problema cartierelor de mahala, care, cel mai des, sunt constituite din barace turnate și care se dezvoltă mai rapid față de construcțiile cu etaje. În prezent, mai mult de o treime din populație locuiește în construcții de acest tip. Cercetătorii, care au studiat problema, afirmă că nașterea unor astfel de aglomerații nu s-ar explica numai prin deficiențe ale amenajării urbane și ale poliției municipale. Potrivit lor, acestea semnaleză existența a mai mult de optsprezece de legi de amnistie care au fost promulgate de-a lungul timpului în vederea reglementării cartierelor de mahala, cu scopul de a mulțumi potențialii alegători care trăiau în aceste locuințe arbitrare.

54. În domeniul luptei contra dezvoltării cartierelor de mahala, principalele prevederi în dreptul turcesc sunt următoarele:

Conform articolului 15 paragraf 2, alineatul 19, al legii nr. 1580 din 3 aprilie 1930 cu privire la municipalități, ultimele sunt obligate să împiedice și să interzică orice instalație sau construcție contrară legii și regulamentelor, creată fără permisiune sau care afectează sănătatea, ordinea și liniștea orașului.

Articolul 18 al legii nr. 775 din 20 iulie 1966 stipulează că, după intrarea ei în vigoare, orice clădire neautorizată, fie că este în faza de construcție sau este deja locuită, va fi imediat distrusă, fără să fie necesară o decizie prealabilă. Punerea în aplicare a acestor măsuri revine autorităților administrative, care pot să recurgă la forțele de ordine și la alte mijloace de stat. În ceea ce privește baracele construite înainte de intrarea în vigoare a legii, articolul 21 al acesteia prevede că, în anumite condiții, locuitorii mahalelor pot să achiziționeze terenul pe care îl ocupă și să profite de credite avantajoase pentru finanțarea construcției unor clădiri conforme normelor și planurilor de urbanizare. Aglomerațiile față de care sunt aplicabile prevederile articolului 21 sunt declarate “zone de reabilitare și eradicare a mahalelor” și sunt gestionate conform unui plan de urbanizare.

Printr-o lege nr. 1990 din 6 mai 1976 cu privire la modificarea legii nr. 775, construcțiile ilegale efectuate înainte de 1 noiembrie 1976, de asemenea, au fost considerate ca fiind acoperite de articolul 21 sus-menționat. Legea nr. 2981 din 24 februarie 1984 cu privire la construcțiile neconforme legislației în domeniul mahalelor și amenajării urbane mai prevede adoptarea măsurilor pentru păstrarea, reglementarea, reabilitarea și distrugerea clădirilor arbitrare construite pînă atunci.

În ceea ce privește bunurile publice, articolul 18 paragraf 2 al legii nr. 3402 din 21 iunie 1987 cu privire la cadastru prevede următoarele:

“Prescripția achizitivă nu se referă la bunurile comune, (...) pădurile și terenurile de care dispune statul și care sunt destinate utilizării publice, și nici la bunurile imobiliare care, conform legilor cu privire la acestea, revin statului, fie că aceste bunuri sunt sau nu înscrise în registrele funciare.”

55. Totodată, legea nr. 4706 din 29 iunie 2001 vizînd consolidarea economiei turcești, după cum a fost modificată prin legea nr. 4916 din 3 iulie 2003, a autorizat vânzarea bunurilor ce aparțin Patrimoniului public către terți, în baza anumitor condiții. Conform articolului 4 paragrafele 6 și 7 al acestei legi, bunurile care aparțin Patrimoniului și care adăpostesc construcții realizate înainte de 31 decembrie 2000 vor fi transmise, cu titlu gratuit, municipalităților de care depind terenurile pe care sunt situate construcțiile, pentru ca să fie vîndute preferențial proprietarilor acestor construcții sau împuterniciților acestora. Vînzările în cauză pot fi efectuate în schimbul unui avans care să corespundă unei părți din valoarea de piață a terenului, iar plățile lunare putînd fi împărțite pe o perioadă de trei ani.

Municipalitățile trebuie să porceadă la elaborarea planurilor de ocupare a solurilor, precum și a planurilor de aplicare în privința bunurilor care i-au fost înstrăinate în baza legii sus-menționate.

3. Depozitele de stocare a deșeurilor menajere și reglementarea lor

56. Conform articolului 15 paragraf 2, alineat 24, al legii nr. 1580 sus-menționate, primăriile trebuie să asigure acumularea regulată și corespunzătoare a deșeurilor menajere, precum și distrugerea lor. În virtutea articolelor 6-E alineat j) al legii nr. 3030 cu privire la primăriile metropolitane și 22 al regulamentului

administrării publice anexat la această lege, primăriile metropolitane trebuie să desemneze locurile de stocare a deșeurilor și a rămășițelor industriale, precum și să creeze sau să asigure crearea instalațiilor de prelucrare, reciclare și distrugere a acestora.

Conform articolelor 5 și 22 ale regulamentului cu privire la controlul deșeurilor solide, publicat în Ziarul oficial nr. 20814 din 14 martie 1991, primăriile sunt responsabile pentru planificarea utilizării depozitelor, precum și pentru aplicarea tuturor măsurilor necesare în vederea evitării faptului ca exploatarea lor să dăuneze mediului înconjurător și sănătății oamenilor și animalelor; conform articolului 31 al regulamentului menționat, primăria metropolitană are înduternicirea de a elibera autorizațiile de exploatare a locurilor de stocare a deșeurilor, plasate pe teritoriile primăriilor care se află în subordinea ei.

În baza regulamentului, nici un loc de depozitare a deșeurilor nu poate să fie creat la o distanță mai mică de 1 000 m de la locuințe și, odată deschis pentru exploatare, nici o construcție nu poate să fie autorizată la periferia acestui loc (articolul 24) și trebuie să fie stopată (articolul 25). În ceea ce privește controlul biogazului, articolul 27 prevede:

“Amestecurile de azot, amoniac, hidrogen sulfurat, dioxid de carbon și, în special, metan, rezultate din descompunerea microbiologică a elementelor organice prezente în masa de deșeuri (...) și susceptibile de a cauza explozii și intoxicații, vor fi captate cu ajutorul unui sistem de drenaj vertical și orizontal și vor fi eliberate în atmosferă într-un mod supravegheat sau vor fi utilizate pentru producerea energiei.”

57. Informațiile generale pe care Curtea le-a putut obține în privința riscului de explozie a metanului în asemenea locuri se rezumă astfel: metanul (CH_4) și bioxidul de carbon (CO_2) sunt cele două produse majore ale metanogenezei, etapa finală și cea mai lungă a procesului de fermentație anaerobă, adică care se derulează în absența aerului. Aceste substanțe sunt generate, în special, de degradările chimice și biologice ale deșeurilor. Riscurile de explozie și incendiu se datorează, în mare parte, proporției mare a metanului în biogaz. Pragul de explozivitate al acestuia se situează între 5% și 15% de CH_4 în aer. La mai puțin de 15 %, metanul se inflamează, dar nu explodează.

58. Din diverse circulare și reglementări în vigoare, rezultă că, în materie de gestiune a deșeurilor menajere și exploatare a depozitelor de rămășițe urbane în statele membre ale Consiliului European, printre preocupările majore ale autorităților și exploatarelor vizate figurează izolarea locurilor de depozitare, care implică o îndepărtare minimă de orice localitate, prevenirea riscurilor de surpare prin punerea talazelor și digurilor dure, precum și prin măsuri de îndesare, și eliminarea riscului de foc sau de explozie a biogazului.

În această ultimă privință, asanarea preconizată pare să constea din instituirea, pe parcursul și în măsura exploatării, a unui sistem de drenaj a gazelor de fermentare, îndreptat spre asigurarea pompării gazelor de descărcare și prelucrarea gazului printr-un biofiltru. O asemenea instalație de degazare, prevăzută și în regulamentul din 14 martie 1991 în vigoare în Turcia, trebuie să cuprindă, la general, puțuri verticale găurite, introduse prin foraj în deșeuri sau drenuri orizontale scufundate în masa deșeurilor, o stație de ventilare, un biofiltru și o rețea de conducte de aspirație.

E. Textele relevante ale Consiliului European

59. În ceea ce privește diversele texte adoptate de către Consiliul European în domeniul mediului înconjurător și activităților industriale ale puterilor publice, este

oportun să cităm: printre lucrările Adunării Parlamentare - rezoluția nr. 587 (1975) cu privire la problemele ridicate de evacuarea deșeurilor urbane și industriale, rezoluția 1087 (1996) cu privire la consecințele accidentului de la Cernobîl, și recomandarea 1225 (1993) cu privire la gestiunea, prelucrarea, reciclarea și comercializarea deșeurilor; printre activitățile Comitetului de Miniștri - recomandarea R (96) 12 cu privire la divizarea competențelor și responsabilităților între autoritățile centrale și colectivitățile locale și regionale în domeniul mediului înconjurător.

În acest domeniu, trebuie să menționăm și Convenția cu privire la răspunderea civilă pentru daunele cauzate prin activitățile periculoase pentru mediul înconjurător (STE nr. 150 – Lugano, 21 iunie 1993) și Convenția cu privire la protecția mediului înconjurător prin intermediul dreptului penal (STE nr. 172 – Strasbourg, 4 noiembrie 1998), care, la moment, sunt semnate de 9 și, respectiv, 13 state.

60. Citind aceste documente, se constată că, în materie de prelucrare a deșeurilor urbane, răspunderea primară revine colectivităților locale, iar guvernele trebuie să acorde asistență atât financiară, cât și tehnică. Exploatarea unui depozit de stocare a deșeurilor de către autoritățile publice este calificată drept o “acțiune periculoasă”, iar un “deces” ce rezultă din depozitarea deșeurilor într-un loc de stocare permanent este considerat ca un “prejudiciu” ce atrage răspunderea autorităților publice (a se vedea, printre altele, Convenția de la Lugano, articolul 2 paragrafele 1, c)-d) și 7, a)-b)).

61. La acest subiect, Convenția de la Strasbourg invită Părțile să adopte măsurile “care ar putea fi necesare pentru a califica drept infracțiuni penale” actele ce țin de domeniul “eliminării, prelucrării, stocării (...) deșeurilor periculoase care cauzează sau care sunt susceptibile să cauzeze moarte sau leziuni grave ale persoanelor (...)”, avînd în vedere că aceste infracțiuni ar putea, de asemenea, să fie comise prin “neglijență” (articolele 2-4). Chiar dacă acest instrument încă nu a intrat în vigoare, el se înscrie cu succes în tendința actuală de reprimare cît mai severă a atentatelor asupra mediului înconjurător, problemă ce nu poate fi separată de cea a atentatelor asupra vieții umane (a se vedea, spre exemplu, decizia-cadru nr. 2003/80 din 27 ianuarie 2003 a Consiliului Uniunii Europene, precum și propunerea de directivă a Comisiei Uniunii Europene din 13 martie 2001, modificată la 30 septembrie 2002, cu privire la protecția mediului înconjurător prin intermediul dreptului penal).

Articolul 6 al Convenției menționate cere, printre altele, ca să fie luate măsuri adecvate pentru a sancționa penal aceste infracțiuni, în funcție de gradul lor de gravitate, ceea ce trebuie să permită, printre altele, privațiunea de libertate a autorităților.

62. Fiind vorba de astfel de acțiuni periculoase, accesul publicului la informații clare și exhaustive este considerat ca fiind unul dintre drepturile fundamentale ale persoanei, înțelegîndu-se, îndeosebi, în virtutea rezoluției 1087 (1996) citate mai sus, că acest drept nu trebuie să fie conceput ca limitîndu-se la sfera riscurilor legate de utilizarea energiei nucleare în sectorul civil.

ÎN DREPT

I. CU PRIVIRE LA ÎNCĂLCAREA RECLAMATĂ A ARTICOLULUI 2 AL CONVENȚIEI

63. În primul rând, reclamantul susține că moartea celor nouă apropiați ai săi în timpul accidentului din 28 aprilie 1993 și lacunele procedurale în legătură cu acest fapt au condus la încălcarea articolului 2 al Convenției, care prevede:

“Dreptul la viață al oricărei persoane este protejat prin lege. Moartea nu poate fi cauzată cuiva în mod intenționat, decît în executarea unei sentințe capitale pronunțate de un tribunal în cazul în care infracțiunea este sancționată cu această pedeapsă prin lege (...)”

64. Ca și în fața Camerei, Guvernul a combătut aceste teze.

A. Aplicabilitatea

1. Hotărîrea Camerei

65. Făcînd referință la exemplele furnizate de hotărîrile *L.C.B c. Regatului Unit* (hotărîrea din 9 iunie 1998, *Culegerea de hotărîri și decizii* 1998-III), *Guerra și alții c. Italiei* (hotărîrea din 19 februarie 1998, *Culegerea* 1998-I), *Botta c. Italiei* (hotărîrea din 24 februarie 1998, *Culegerea* 1998-I), și *Calvelli și Ciglio c. Italiei* ([GC], nr. 32967/96, CEDO 2002-I), precum și la normele europene în materie, Camera a subliniat că protecția dreptului la viață, după cum este cerută de articolul 2 al Convenției, poate fi invocată în materie de exploatare a depozitelor de deșeuri din cauza pericolelor potențiale inerente acestei activități. Astfel, Camera a conchis în speță că este vizată obligația pozitivă a statului de a lua măsurile necesare pentru protecția vieții persoanelor care se află sub jurisdicția sa, în sensul articolului 2.

2. Argumentele părților

66. Guvernul susține că concluzia Camerei, conform căreia “toate situațiile de moarte neintenționată” cad sub incidența cîmpului de aplicare a articolului 2, a permis o extindere fără precedent a obligațiilor pozitive intrinseci acestei dispoziții. Potrivit lui, raționamentul Camerei se abate de la jurisprudența recentă a Curții în acest domeniu, cum ar fi hotărîrea *Mastromatteo c. Italiei* ([GC], nr. 37703/99, CEDO 2002-VIII), și nu repetă hotărîrile la care ea se referă, în special *Osman c. Regatului Unit* (hotărîrea din 28 octombrie 1998, *Culegerea* 1998-VIII) sau *Calvelli și Ciglio* (citată mai sus), în care ea nu a constatat vreo încălcare a articolului 2.

67. În cadrul ședinței, Guvernul a susținut că responsabilitatea statului pentru fapte care nu sunt direct imputabile funcționarilor săi nu poate acoperi toate cazurile de accidente sau catastrofe și că, în asemenea cazuri, interpretarea Curții referitor la aplicarea articolului 2 nu trebuie să fie nici teleologică, nici extensivă, ci, mai degrabă, trebuie să rămîină restrictivă. O abordare contrară ar putea lăsa să se creadă că singurul fapt de aflare în apropierea unui aeroport, a unei centrale nucleare, a unei uzine de armament sau, pur și simplu, de expunere în fața produselor chimice ar fi susceptibile să genereze o încălcare potențială a articolului 2.

68. Reclamantul a replicat că neglijențele autorităților statale, cu certitudine, nimeresc sub incidența articolului 2 al Convenției, deoarece ele au generat moartea apropiaților săi, și că nici unul dintre argumentele Guvernului nu permite înlăturarea acestei concluzii.

3. Aprecierea Curții

69. Examinînd totalitatea argumentelor părților, de la început, Curtea a reamintit că, în ceea ce privește interpretarea articolului 2, ea se conduce de ideea că obiectul și scopul Convenției, în calitate de instrument pentru apărarea drepturilor omului, cheamă la perceperea și aplicarea prevederilor ei într-un mod care să transforme exigențele sale în unele concrete și eficiente (a se vedea, spre exemplu, *Yaşa c. Turciei*, hotărîrea din 2 septembrie 1998, *Culegerea* 1998-VI, p. 2429, paragraful 64).

70. În speță, cererea cu care a fost sesizată Curtea acuză faptul că autoritățile naționale nu au depus toate eforturile care erau de așteptat din partea lor pentru a împiedica pierderea vieților apropiaților reclamantului în timpul accidentului din 28 aprilie 1993, care a survenit în depozitul de deșeuri municipal din Ümraniye, exploatat sub controlul acestora.

71. În acest context, Curtea reafirmă că articolul 2 nu se referă în exclusivitate la cazul morții umane în rezultatul utilizării forței de către funcționarii de stat, dar implică, în prima frază a primului său paragraf, și obligația pozitivă a statelor de a adopta măsurile necesare pentru protecția vieții persoanelor care se află sub jurisdicția lor (a se vedea, spre exemplu, *L.C.B.*, citat mai sus, p. 1403, paragraf 36, și *Paul și Audrey Edwards c. Regatului Unit*, nr. 46477/99, paragraf 54, CEDO 2002-II).

Pentru Curte, această obligație trebuie să fie interpretată ca prevalînd asupra oricărei activități, publice sau nu, care este susceptibilă de a pune în joc dreptul la viață, *a fortiori* pentru activitățile cu caracter industrial, periculoase prin natura lor, așa cum ar fi exploatarea depozitelor de stocare a deșeurilor (în continuare – “activități periculoase” – în ceea ce privește normele europene în materie, a se vedea paragrafele 59 și 60 de mai sus).

72. Atunci cînd organele Convenției au trebuit să se pronunțe în astfel de domenii cu privire la pretențiile izvorîte din ignorarea dreptului la viață, ele nu au statuat niciodată că articolul 2 s-ar fi dovedit inaplicabil. Spre exemplu, Curtea face trimitere la cazurile privind consecințele emisiilor nocive care emană de la o uzină de fertilizanți (*Guerra și alții*, citată mai sus, pp. 228-229, paragrafele 60 și 62) și ale testelor nucleare (*L.C.B.*, citat mai sus, p. 1403, paragraf 36).

73. În această privință și contrar la ceea ce încearcă să pretindă Guvernul, gradul de nocivitate a fenomenelor caracteristice unei sau altei activități, conținutul riscului la care a fost expus reclamantul datorită circumstanțelor periculoase pentru viață, statutul persoanelor implicate în dezlănțuirea circumstanțelor și caracterul intenționat sau nu al actelor sau omisiunilor imputabile acestor persoane nu sunt decît unele dintre elementele care urmează să fie luate în considerație în cadrul examinării în fond a unei anumite cauze, îndreptate spre determinarea răspunderii la care ar putea fi atras statul în temeiul articolului 2 (*ibidem*, pp. 1403-1404, paragrafele 37-41).

Curtea va reveni ulterior asupra acestui moment.

74. În concluzie, ea hotărăște că cererea reclamantului (paragraful 70 de mai sus), fără îndoială, cade sub incidența primei fraze a articolului 2, care, deci, este aplicabil în speță.

B. Observații

1. Hotărîrea Camerei

75. Camera a statuat că, în speță, autoritățile competente nu doar au refuzat să se angajeze în mod real în vederea înlăturării riscurilor grave ale exploatării, semnalate în raportul de expertiză din 7 mai 1991, dar nici nu au încercat să-l

convingă pe reclamant să nu mai locuiască în apropierea depozitului de deșeuri care era la baza riscurilor. De asemenea, Camera a observat că autoritățile guvernului pîrît nu și-au îndeplinit obligația de a informa locuitorii cartierului Kazim Karabekir despre pericolele la care erau expuși aceștia prin continuarea populării în vecinătatea unui depozit de deșeuri.

Urmare, ea a constatat existența unei legături de cauzalitate între, pe de o parte, neglijențele imputabile autorităților turcești, și, pe de altă parte, survenirea accidentului din 28 aprilie 1993, deci pierderile de vieți omenești care au rezultat din acesta. Astfel, ea a ajuns la concluzia că, în speță, autorităților turcești nu le poate fi recunoscut faptul că au făcut tot ceea ce în mod firesc era de așteptat din partea lor pentru a preveni materializarea pericolelor reale care amenințau viața locuitorilor din unele cartiere de mahala din Ümraniye.

76. În continuare, prin prisma “obligațiilor procedurale” ale articolului 2, Camera a examinat plîngerea referitoare la deficiența justiției penale și administrative turcești, pentru a determina dacă se poate admite că reclamantul ar fi obținut satisfacerea cererilor sale.

În legătură cu procedura penală deschisă în speță, Camera a conchis că aceasta nu poate în sine să fie apreciată ca “adecvată” în raport cu pretențiile referitoare la atentatele asupra dreptului reclamantului la viață, deoarece ea avea scopul de a stabili responsabilitatea eventuală a autorităților doar pentru “neglijență în exercitarea funcțiilor lor”, dar nu și pentru decesul denunțat în speță.

În ceea ce privește calea administrativă în reparare, Camera a constatat, în primul rînd, o lipsă a exigenței de celeritate, remarcînd că dreptul reclamantului la despăgubire nu a fost recunoscut decît peste patru ani, unsprezece luni și zece zile după respingerea cererilor prelabile de indemnizare. De altfel, ea a notat că, deși, în cele din urmă, reclamantul a obținut alocarea unei indemnizații, aceasta nu a fost niciodată achitată.

În rezultat, Camera a conchis că, în circumstanțele concrete ale cauzei, căile juridice exercitate pe plan intern, fiind chiar examinate în ansamblul lor, nu pot fi apreciate ca asigurînd satisfacerea adecvată a plîngerilor reclamantului în temeiul articolului 2 al Convenției.

2. Argumentele părților

a. Guvernul

77. Guvernul susține, mai întîi de toate, că elementul determinant în aprecierea dată de către Curte este un raport de expertiză elaborat la 7 mai 1991, care a cauzat un conflict între primării și niciodată nu a avut calitatea de probă din punct de vedere al dreptului intern. Această apreciere, care se caracterizează printr-o absență a verificării criteriilor “de caracter imediat” și al “realității” pericolului pe care l-ar fi reprezentat depozitul municipal de deșeuri, nu este suficientă pentru a motiva constatarea de către Cameră a unei încălcări conform căreia autoritățile nu au adoptat măsuri preventive sau nu au intervenit în mod imediat și exact.

În această privință, Guvernul a subliniat că gestiunea dificultăților și căutarea soluțiilor pentru a le remedia țineau de politicile generale ale statului, fără ca acesta să aibă obligația de a lua măsuri preventive acolo unde nu era vorba despre un pericol iminent, în sensul jurisprudenței Curții.

78. În mod special, în legătură cu cauzele referitoare la o neglijență din partea autorităților, Guvernul, invocînd, printre altele, deciziile *Leray și alții c. Franței* (nr.

44617/98, 16 ianuarie 2001) și *Emilia Alvarez Ramon c. Spaniei* (nr. 51192/99, 3 iulie 2001), a afirmat că Curtea întotdeauna s-a mulțumit să stabilească dacă există un cadru reglementar și dacă acesta este respectat, fără a trece, totodată, la examinarea aprofundată a existenței unei legături de cauzalitate între decesul sau decesele în cauză și un anumit comportament neglijent. Dimpotrivă, în aceste cauze, ea a reluat din numele său concluziile și aprecierile autorităților naționale.

79. Guvernul susține că, în orice caz, statului nu îi poate fi reproșat faptul că și-ar fi ignorat obligația de a proteja viața apropiaților dlui Öneriyildiz. Precum a făcut-o și în fața Camerei, el invocă eforturile depuse de către primăria din Ümraniye pe plan judiciar și administrativ, precum și în materie de informare, care au avut loc cu mult înainte de raportul de expertiză din 7 mai 1991 și erau orientate spre împiedicarea așezărilor sălbatice, încurajarea locuitorilor cartierelor de mahala din Ümraniye să găsească alte soluții de cazare și înlăturarea riscurilor sanitare care amenințau cartierul prin pulverizarea fără încetare de produse chimice pe depozitul municipal. Pe de altă parte, el a amintit colosalul proiect de amenajare, pe care primăria metropolitană l-a realizat în domeniul gestiunii deșeurilor menajere pe întreg teritoriul prefecturii din Istanbul (paragraful 16 de mai sus).

80. De asemenea, invocând cauza *Chapman c. Regatului Unit* ([GC], nr. 27238/95, CEDO 2001-I), Guvernul a criticat abordarea Camerei pentru că aceasta nu a ținut cont de faptul că reclamantul, în mod conștient și absolut ilegal, a ales să se stabilească în apropierea depozitului, în pofida riscurilor inerente unei asemenea alegeri, și pentru că s-a mulțumit să acuze autoritățile naționale de faptul că ele nu s-au bazat pe concluziile raportului din 7 mai 1991 în vederea schimbării locuințelor a mii de cetățeni într-un mod expeditiv, în pofida oricărei considerațiuni umanitare, reamenajării unei întregi comune și deplasării pentru o zi viitoare a depozitului exploatat de mai mult de douăzeci de ani.

La acest subiect, Guvernul a subliniat că sarcinile de o asemenea amploare se înscriu într-un cadru politic ce necesită opțiuni și investiții considerabile și care impune o etapă îndelungată de studiu și de decizie, cum ar fi vastele activități de concepție și de aplicare. În aceste condiții, Curtea nu este în poziție să își impună propriul punct de vedere referitor la aceea ce ar fi putut să fie cel mai bine pentru politica adoptată vizavi de dificultățile sociale și conjuncturale generate de către cartierele de mahala din Ümraniye, printre care se numără și rezistența cunoscută a locuitorilor față de orice măsură susceptibilă de a le amenința viața cotidiană.

81. În ceea ce privește procedura penală desfășurată în speță, Guvernul iarăși a scos în evidență concluziile Curții în cauza *Leray și alții* (decizie citată mai sus), unde ea nu a ezitat să respingă cererile reclamanților conform cărora autoritățile franceze au comis greșeli grave care au costat viața a douăzeci și trei de persoane.

82. Invocând hotărârile *Calvelli și Ciglio* și *Mastromatteo* sus-menționate, el mai afirmă că, odată ce atentatul asupra dreptului la viață nu este voluntar, obligația pozitivă care derivă din articolul 2 nu cere, în mod obligatoriu, deschiderea unei proceduri penale. Or, în speță, o asemenea procedură a fost pornită și, de la deschiderea anchetei și pînă la terminarea procesului, justiția penală turcă a dat dovadă de eficiență și de responsabilitate care nu lasă loc criticii prin prisma articolului 2 al Convenției. La acest subiect, Guvernul contestă orice argument dedus din vreo impunitate acordată primarilor implicați în cauză: aplicarea în sine a articolului 230 al codului penal față de reținuți rezultă din “natura specifică a delictului definit în acest articol”, care viza numai funcționarii publici, iar faptul că judecătorii de fond au pronunțat o pedeapsă minimă prevăzută se explică prin existența coautorilor prezumați care nu au fost puși sub acuzare.

83. În timpul audierii, Guvernul a subliniat, în special, că neparticiparea – printre altele, voluntară – a reclamantului în ancheta preliminară în nici un caz nu poate fi considerată ca prejudiciabilă pentru eficiența procedurii penale, avînd în vedere, printre altele, concluziile Curții în cauza *Tanribilir c. Turciei* (nr. 21422/93, 16 noiembrie 2000, paragraf 85). De fapt, reclamantul, care niciodată nu a pretins că ar fi fost împiedicat să intervină în proces, nu ar fi onest dacă ar afirma că nu a fost informat despre procesul intentat contra două persoane politice, evenimentul fiind supus unei importante acoperiri în mass-media.

84. În ceea ce privește calea de reparare administrativă exercitată în speță, Guvernul amintește că procedura în cauză s-a soldat cu o condamnare neîngăduitoare a primarilor responsabili la achitarea către reclamant a unei îndemnizații de reparare a prejudiciului, atît moral, cît și material, și că suma alocată în această bază este și acum la dispoziția interesatului.

b. Reclamantul

85. Reclamantul reiterează argumentele pe care le-a prezentat în fața Camerei și reafirmă că Guvernul a tolerat formarea cartierelor de mahala din Ümraniye, fără a împiedica extinderea lor pînă în apropierea grămezii de deșeuri. Conform reclamantului, Guvernul chiar a favorizat această situație, permițînd locuitorilor să beneficieze de toate serviciile de infrastructură și, pentru a-și completa desenul politic, el a promulgat mai mult de optsprezece de legi cu privire la legalizarea conglomeratelor ilegale, care sunt văzute ca reali alegători.

În ședință, reprezentantul reclamantului a prezentat cîteva documente oficiale pentru a refuta argumentele Guvernului fondate pe absența serviciilor publice în cartierul de mahala din Ümraniye, afirmînd că locuitorii de pe strada Gerze erau abonați la serviciile de apă și erau supuși la taxe comunale. În plus, referindu-se la planul oficial al localităților, anexat dosarului (paragraful 10 de mai sus), reprezentantul a indicat că, la acel moment, pe strada Adem Yavuz exista un oficiu poștal și că zona conținea patru instituții școlare publice.

86. Conform reclamantului, contrar celor pretinse, autoritățile nu au întreprins nici cea mai mică inițiativă pentru a informa locuitorii din cartierul de mahala despre pericolele reprezentate de depozitul de deșeuri.

În timpul audierii, avocatul lui a susținut că Guvernul nu se putea eschiva de la obligațiile sale prin a cere de la cetățenii săi cei mai defavorizați, adică cei mai ignoranți, ca aceștia să se informeze referitor la problemele de mediu de o asemenea anvergură. Conform ei, pentru a evita drama, ar fi fost suficient ca municipalitatea responsabilă, în loc să se mulțumească să acopere cu rea credință grămezile de deșeuri cu pămînt, să dispună instalarea canalelor de aerisire în depozitul de descărcare.

87. În ceea ce privește procedurile intentate contra autorităților, reclamantul s-a limitat la a sublinia că pornirea procedurii penale litigioase, care nu a lăsat să se vadă nici o voință de pedepsire a vinovaților, nu a făcut decît să trezească conștiința colectivă.

88. În rest, reclamantul consideră că Guvernul nu este în drept să aducă argumentul eficienței procedurii de indemnizare, odată ce aceasta s-a sfîrșit prin alocarea unei indemnizații doar pentru prejudiciu moral, care nu numai că era de o mărime derizorie, dar, pînă în prezent, rămîne neachitată.

3. Aprecierea Curții

a. Principiile generale aplicabile cazului în speță

i. Principiile cu privire la prevenirea atentatelor asupra dreptului la viață rezultate din activități periculoase: aspectul substanțial al articolului 2 al Convenției

89. Obligația pozitivă de a adopta toate măsurile necesare pentru protecția vieții în sensul articolului 2 (paragraful 71 de mai sus) implică, mai întâi de toate, obligația primordială a statelor de a crea un cadru legislativ și administrativ orientat spre prevenirea reală și disuasivă a punerii în pericol a dreptului la viață (a se vedea, *mutatis mutandis*, spre exemplu, *Osman*, citat mai sus, p. 3159, paragraful 115, *Paul și Audrey Edwards*, citat mai sus, paragraful 54, *Ilhan c. Turciei* [GC], nr. 22277/93, paragraf 91, CEDO 2000-VII, *Kiliç c. Turciei*, nr. 22492/93, paragraf 62, CEDO 2000-III și *Mahmut Kaya c. Turciei*, nr. 22535, paragraf 85, CEDO 2000-III).

90. Această obligație se aplică fără contestare în domeniul specific activităților periculoase, în care, pe lângă toate celelalte, trebuie rezervat un loc aparte reglementării adaptate la particularitățile activității în discuție, inclusiv, la nivelul riscului pentru viața umană care ar putea rezulta din aceasta. Ea trebuie să reglementeze autorizarea, crearea, exploatarea, securitatea și controlul aferente activității, precum și să impună oricărei persoane vizate de aceasta adoptarea măsurilor de ordin practic, corespunzătoare pentru asigurarea protecției eficiente a cetățenilor a căror viață riscă să fie expusă pericolelor iminente domeniului în cauză.

Printre aceste măsuri preventive, ar fi oportun să fie accentuată importanța dreptului publicului la informare, după cum a fost consacrat de jurisprudența Convenției. De fapt, la fel ca și Camera (paragraful 84), Marea Cameră a statuat că acest drept, care a fost deja consacrat în baza articolului 8 (*Guerra și alții*, citat mai sus, p. 228. Paragraf 60), în principiu, poate să fie invocat și în scopul protejării dreptului la viață, cu atât mai mult că această interpretare este susținută prin evoluția actuală a normelor europene (paragraful 62 de mai sus).

Oricare ar fi, reglementările trebuie să mai prevadă proceduri adecvate, care să țină cont de aspectele tehnice ale activității în discuție și să permită determinarea neajunsurilor și greșelilor ei, ce ar fi putut să fie comise în această privință de către responsabili la diferite niveluri.

ii. Principiile cu privire la reacția judiciară cerută în caz de atentare reclamată asupra dreptului la viață: aspectul procedural al articolului 2 al Convenției

91. Obligațiile care derivă din articolul 2 nu se opresc aici. Dacă a avut loc moarte de om în circumstanțe susceptibile să angajeze răspunderea statului, respectiva dispoziție implică pentru acesta obligația de a asigura, prin toate mijloacele de care dispune, o reacție adecvată – judiciară sau de alt gen – pentru ca cadrul legislativ și administrativ instituit în scopul protecției dreptului la viață să fie aplicat efectiv și pentru ca, în caz de necesitate, încălcările acestui drept să fie reprimite și sancționate (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Osman*, citată mai sus, p. 3159, și *Paul și Audrey Edwards*, citată mai sus, paragraf 54).

92. La acest subiect, Curtea a enunțat deja că, atunci când atentatul asupra dreptului la viață sau la integritate fizică nu este intenționat, obligația pozitivă de a institui “un sistem judiciar eficient” nu cere urmăriri penale neapărat în toate cazurile, iar aceasta ar putea fi îndeplinită dacă sunt deschise căi civile, administrative sau, chiar, disciplinare pentru interesați (a se vedea, spre exemplu, *Vo c. Franței* [GC], 53924/00, paragraf 90, CEDO 2004-VII, *Calvelli și Ciglio*, citată mai sus, paragraf 51, *Mastromatteo*, citată mai sus, paragrafele 90, 94 și 95).

93. Totodată, în astfel de domenii precum cel în cauza din speță, principiile aplicabile trebuie să fie căutate, mai întâi de toate, în ceea ce a elaborat deja Curtea în materie de recurgere la forța ucigătoare, care sunt susceptibile să fie aplicate și altor categorii de cauze.

În această privință, trebuie de amintit că, dacă cazurile de omucidere justifică deducerea din articolul 2 a unei obligații de anchetă oficială, aceasta se întâmplă nu doar pentru că pretențiile formulate în această bază implică, în principiu, o răspundere penală (*Caraher c. Regatului-Unit* (dec.), nr. 24520/94, CEDO 2000-I), dar și pentru că, în practică, se ajunge la situația că numai funcționarii sau autoritățile de stat cunosc sau pot cunoaște adevăratele consecințe în care a survenit decesul (*McCann și alții c. Regatului-Unit*, hotărîre din 27 septembrie 1995, seria A nr. 324, pp. 47-49, paragrafele 157-164, *Ilhan*, citat mai sus, paragraful 91).

Pentru Curte, aceste considerații sunt valabile pentru domeniul activităților periculoase, deoarece acestea au atras moarte de om urmare a evenimentelor ce au survenit sub responsabilitatea autorităților publice, care, deseori, sunt unicele ce dispun de cunoștințe suficiente și necesare pentru a identifica și stabili fenomenele complexe susceptibile de a cauza astfel de incidente.

În cazul în care se determină că greșeala care, în acest temei, este imputabilă funcționarilor sau organelor de stat excede o eroare de judecată sau o imprudență, în sensul că aceștia, în cunoștință de cauză și conform împuternicirilor care le-au fost conferite, nu au întreprins măsuri suficiente și adecvate pentru contracararea riscurilor inerente unei activități periculoase (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Osman*, citat mai sus, pp. 3159-3160, paragraf 116), lipsa incriminării și a urmăririi penale asupra persoanei responsabile pentru atentatele la viață poate atrage o încălcare a articolului 2, făcînd abstracție de orice altă formă de recurs pe care justițiabilii le-ar fi putut exercita din inițiativă proprie (paragrafele 48, 49 și 50 de mai sus): pentru convingere, este suficient de a examina evoluția normativă a dispozițiilor europene în materie (paragraful 61 de mai sus).

94. În concluzie, sistemul judiciar cerut de articolul 2 trebuie să conțină un mecanism de anchetă oficial, independent și imparțial, care să răspundă anumitor criterii de eficacitate și care să fie adecvat pentru asigurarea reprimării penale a atentatelor asupra vieții ce rezultă din activitățile periculoase, dacă și în măsura în care rezultatele investigațiilor justifică o asemenea reprimare (a se vedea, *matatis mutandis*, *Hugh Jordan c. Regatului-Unit*, nr. 24746/94, paragrafele 105-109, CEDO 2001-III, și *Paul și Audrey Edwards*, citat mai sus, paragrafele 69-73). În asemenea caz, autoritățile competente trebuie să dea dovadă de diligență și de promptitudine exemplară și să purceadă din oficiu la investigații proprii în vederea determinării circumstanțelor în care a avut loc un asemenea atentat și a deficiențelor în aplicarea cadrului reglementar, pe de o parte, și identificării funcționarilor și organelor de stat în orice mod implicate în înlănțuirea circumstanțelor, pe de altă parte.

95. În speță, exigențele articolului 2 se extind dincolo de etapa anchetei oficiale, deoarece în circumstanțele date, aceasta a atras deschiderea urmăririi penale în fața jurisdicțiilor naționale: este vorba de ansamblul procedurii, inclusiv faza judecătorească, care trebuie să corespundă imperativelor obligației pozitive de a apăra viața prin lege.

96. Nicidecum nu trebuie de dedus din cele expuse că articolul 2 poate implica dreptul reclamantului de a lansa urmărire sau de a condamna penal terțe persoane (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Perez c. Franței*, [GC], nr. 47287/99, paragraf 70, CEDO, 2004-I) sau obligația de rezultat, care presupune că orice urmărire penală trebuie să se

soldeze cu o condamnare, adică cu pronunțarea unei pedepse determinate (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Tanli c. Turciei*, nr. 26129/95, paragraful 111, CEDO 2001-III).

În schimb, jurisdicțiile naționale în nici un caz nu trebuie să se dovedească a fi dispuse să lase nepedepsite atentatele la viață. Aceasta este indispensabil pentru a menține încrederea publicului și a asigura aderarea lui la statul de drept, precum și pentru a preveni orice aparență de tolerare a actelor ilegale sau cîrdășie în perpetuarea lor (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Hugh Jordan*, citat mai sus, paragrafele 108,136-140)). Deci, sarcina Curții constă în a verifica dacă și în ce măsură jurisdicțiile, înainte de a ajunge la vreo concluzie, au supus cazul înaintat lor unei examinări scrupuloase pe care o cere articolul 2 al Convenției, pentru ca forța de convingere a sistemului judiciar implicat și importanța rolului pe care trebuie să-l joace acesta în prevenirea încălcărilor dreptului la viață să nu fie diminuate.

B. Aprecierea faptelor cauzei în lumina acestor principii

i. Responsabilitatea statului pentru decesul survenit în speță, prin prisma aspectului substanțial al articolului 2 al Convenției

97. În speță, Curtea relevă că, în Turcia, există reglementări de protecție privind cele două domenii de activitate care se află în centrul prezentului litigiu, adică exploatarea depozitelor de stocare a deșeurilor menajere (paragrafele 56 și 57 de mai sus) și reabilitarea cartierelor de mahala (paragrafele 54 și 55 de mai sus).

Prin urmare, este oportun de a examina dacă regimul măsurilor legale aplicabile situației denunțate în speță trebuie invocat în cauză și dacă autoritățile naționale au respectat reglementările în materie.

98. În acest scop, Curtea consideră că trebuie de pornit de la un element determinant pentru aprecierea faptelor prezentei cauze: în speță, au fost disponibile informații concrete, care indică că locuitorii unor cartiere de mahala din Ümraniye erau amenințați în ceea ce privește integritatea lor fizică, din cauza deficiențelor tehnice din depozitul de descărcare municipal.

Conform unui raport de expertiză ordonat de către a 3-a cameră a tribunalului de instanță din Ümraniye și prezentat la 7 mai 1991, depozitul în discuție a fost deschis exploatarea la începutul anilor 70, contrar normelor tehnice, și, de atunci, a fost utilizat cu ignorarea măsurilor de securitate sanitară și tehnică prevăzute, printre altele, în regulamentul cu privire la deșeurile solide, publicat în Ziarul Oficial nr. 20814 din 14 martie 1991 (paragraful 56 de mai sus). Enumerînd diferitele riscuri pe care le prezintă depozitul pentru cetățeni, raportul a descris expres un pericol de explozie de pe urma metanogenezei, deoarece în instalație nu exista “nici o măsură pentru a preveni explozia metanului obținut din descompunerea” deșeurilor menajere (paragraful 31 de mai sus).

99. La acest subiect, Curtea a examinat poziția Guvernului cu privire la validitatea raportului de expertiză din 7 mai 1991 și ponderea care, potrivit lui, ar trebui acordată recursului în anulare exercitat de către primăriile din Kadıköy, Üsküdar și Istanbul în scopul invalidării acestui raport (paragraful 14 de mai sus). Totodată, Curtea consideră că este vorba aici despre demersuri care, mai degrabă, țin de o confuzie de competențe între diferite administrații, adică despre operațiuni dilatorii: oricare ar fi, procedura în anulare evocată, greșită pentru că a fost urmată de către avocații primăriilor, nu s-a sfîrșit niciodată, iar raportul nu a fost niciodată invalidat. Dimpotrivă, el s-a dovedit a fi determinant pentru toate organele însărcinate cu anchetarea accidentului din 28 aprilie 1993 și, în plus, el a fost confirmat ulterior prin raportul din 18 mai 1993 al comitetului de experți desemnat de către procurorul

Republicii din Üsküdar (paragraful 23 de mai sus), precum și prin cele două avize științifice care sunt menționate în raportul din 9 iulie 1993 al inspectorului-șef numit de către ministrul afacerilor interne (paragraful 28 de mai sus).

100. Pentru Curte, nici realitatea pericolului în cauză, nici iminența sa nu sunt puse la dubiu, deoarece riscul exploziei denunțate, în mod vădit, a apărut înaintea evidențierii sale în raportul din 7 mai 1991 și deoarece el nu putea decât să fie agravat prin exploatarea constantă a depozitului în starea în care era, pînă la concretizarea lui din 28 aprilie 1993.

101. Astfel, Marea Cameră s-a alăturat Camerei (paragraful 79), care a considerat că era imposibil ca serviciile administrative și municipale însărcinate cu controlul și gestiunea depozitului de deșeuri să nu fi fost la curent despre riscurile inerente metanogenezei, precum și despre măsurile necesare pentru prevenirea acestui fenomen, odată ce în materie exista o reglementare fixă. Mai mult ca atît, Curtea mai ține să stabilească că diversele autorități, la fel, au aflat despre aceste riscuri nu mai tîrziu de 27 mai 1991, dată la care ele au fost avizate prin raportul din 7 mai 1991 (paragrafele 13 și 15 de mai sus).

Rezultă că autoritățile turcești, la mai multe niveluri, au știut sau trebuiau să știe că mai mulți indivizi ce locuiau în apropierea depozitului municipal din Ümraniye erau amenințați într-un mod real și iminent. În consecință, în legătură cu articolul 2 al Convenției, ele aveau obligația pozitivă să ia măsuri preventive concrete, necesare și suficiente pentru a-i proteja (paragrafele 92 și 93 de mai sus), cu atît mai mult că ele înseși au instituit și autorizat exploatarea generatoare de amenințare în cauză.

102. Totodată, din dosar reiese că, în special, primăria metropolitană nu doar că a omis, atît înainte, cît și după 14 martie 1991, să ia măsurile urgente care se impuneau, dar, și mai mult, – după cum, de altfel, a relevat și Camera – a creat obstacole pentru recomandarea făcută de către Consiliul pentru mediul înconjurător de pe lîngă Prim-ministru (paragraful 15 de mai sus). Acesta prescria aducerea depozitului în conformitate cu normele enunțate, în special, în articolele 24 și 27 ale regulamentului cu privire la controlul deșeurilor solide, prin care se impunea, în mod explicit, instalarea unui “sistem de drenaj vertical și orizontal”, care să permită eliberarea controlată a gazelor acumulate (paragraful 56 de mai sus).

103. De asemenea, primăria metropolitană a creat obstacole ultimului demers judiciar întreprins la 27 august 1992 de către primăria din Ümraniye în vederea obținerii arestului preventiv asupra depozitului de deșeuri menajere. În această decizie, ea s-a bazat pe faptul că primăria solicitantă, nu are dreptul de a cere închiderea locului de depozitare (paragraful 16 de mai sus), deoarece, pînă atunci, ea nu a efectuat nimic pentru asanarea lui.

Pe lîngă acest motiv, Guvernul s-a mai bazat pe concluziile hotărîrii *Chapman c. Regatului-Unit* și a reproșat reclamantului faptul că a ales să încalce legea și să locuiască în zona depozitului de deșeuri (paragraful 23, 43 și 80 de mai sus).

Totuși, aceste argumente nu pot fi supuse examinării, din următoarele motive.

104. În speță, Curtea s-a îndreptat spre dispozițiile dreptului intern cu privire la cesiunea către terți a bunurilor din domeniul public, situate sau nu în “zone de reabilitare și de eradicare a mahalelor”; de asemenea, ea a studiat impactul diverselor inițiative ale legislatorului orientate spre lărgirea în practică a cîmpului de aplicare *ratione temporis* a legii nr. 775 din 20 iulie 1966 (paragraful 54 și 55 de mai sus).

Concluzia făcută de către Curte în baza acestor elemente constă în aceea că, în pofida interdicțiilor legale în materie de amenajare urbană, politica constantă a statului cu privire la cartierele de barace a favorizat integrarea acestora în peisajul urban și, în consecință, a recunoscut existența unor asemenea comunități, precum și

modul de viață al cetățenilor care le-au creat de-a lungul timpului, începînd din 1960, fie aceasta din propria lor voință sau a chiar acestei politici. În măsura în care ea încerca să amnistieze infracțiunile în baza reglementărilor în materie de urbanism, inclusiv ocupările ilegale ale bunurilor publice, această politică a condus spre o incertitudine în ceea ce privește amploarea marjei de acțiune lăsată autorităților administrative, care trebuiau să aplice măsurile dictate de lege, măsuri care, în consecință, nu puteau fi considerate ca previzibile în ochii cetățenilor.

105. De altfel, această interpretare se vede confirmată în speță prin atitudinea autorităților administrative față de reclamant.

De fapt, Curtea observă că între construcția fără permisiune a casei litigioase în 1988 și accidentul din 28 aprilie 1993, reclamantul a rămas în posesia locuinței sale, pe cînd, în această perioadă de timp, situația sa era supusă regimului legii nr. 775, în special, articolului 18 al acesteia, în virtutea căruia autoritățile municipale puteau purcede în orice moment la distrugerea casei lui. Aceasta este ceea ce Guvernul a lăsat să se înțeleagă (paragrafele 77 și 80 de mai sus), fără a fi, totuși, în măsură să demonstreze că, în speță, autoritățile competente au planificat luarea vreunei măsuri de acest gen contra interesatului.

Ele i-au lăsat pe dl Öneriyildiz și apropiații lui să locuiască în pace în casa lor, în mediul social și familial pe care aceștia și l-au creat. În plus, ținînd cont de probele materiale prezentate Curții și care nu au fost refutate de către Guvern, nimic nu permite de a pune la îndoială veridicitatea afirmării reclamantului, conform căreia administrația a impus, pe de-asupra, o taxă de locuire, atît lui, cît și altor locuitori ai cartierelor de mahala din Ümraniye, și i-au admis la beneficierea de servicii publice contra plată (paragrafele 11 și 85 de mai sus).

106. În aceste condiții, este greu de admis că Guvernul poate să invoce, în mod legitim, o oarecare imprevizibilitate sau greșeală din partea victimelor accidentului din 28 aprilie 1993 sau să se fondeze pe concluziile Curții în cauza *Chapman c. Regatului-Unit*, în care nu a fost constatată vreo pasivitate a autorităților Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord față de ilegalitățile care au fost comise de către dna Chapman.

Totodată, este binevenit să fie examinate și alte argumente pe care Guvernul le-a fundamentat, în general, pe amploarea proiectelor de reabilitare pe care primăria metropolitană le-ar fi realizat, la acel moment, pentru a înlătura problemele legate de depozitul de deșeuri din Ümraniye, pe importanța investițiilor care au influențat opțiunea autorităților naționale vizavi de situația care prevala în acest loc și, în fine, pe considerentele umanitare care, în acea perioadă, ar fi condamnat orice măsură de distrugere imediată și masivă a aglomerațiilor de mahale.

107. Curtea recunoaște că nu are calitatea de a substitui propriul său punct de vedere cu cel al autorităților locale în ceea ce privește cea mai adecvată politică care să fie adoptată față de dificultățile sociale, de conjunctură și urbane în această zonă a Istanbulului; de asemenea, ea admite de comun cu Guvernul că, în această privință, nu ar fi putut fi impusă autorităților o povară insuportabilă sau excesivă, fără a ține cont, în special, de alegerile operaționale pe care acestea trebuie să le facă în baza priorităților și resurselor (*Osman*, citat mai sus, p. 3159, paragraf 116): aceasta ține de marja de apreciere extinsă pe care jurisprudența Curții o recunoaște statelor în domeniile sociale și tehnice dificile, precum este cel în cauza din speță (*Hatton și alții c. Regatului-Unit* [GC], nr. 36022/97, paragrafele 100-102, CEDO 2003-VIII).

Totuși, argumentele Guvernului, chiar fiind examinate prin această prismă, nu sunt convingătoare pentru Curte. Iar aceasta, deoarece anume măsurile preventive care se impun sunt acelea care intră în cadrul puterilor conferite autorităților și care, în

mod firesc, pot fi considerate ca apte de a înlătura riscul ce le-a fost adus la cunoștință. Or, în opinia Curții, instituirea, a unui sistem de degazare în depozitul de deșeuri din Ümraniye, în termen util, înainte ca situația să devină fatală, ar fi putut constitui o măsură eficientă, fără a încălca excesiv resursele statului în virtutea articolului 65 al Constituției turcești (paragraful 52 de mai sus), și fără a atrage probleme de alegere politică de o asemenea amploare care a fost invocată de către Guvern. Asemenea măsură nu doar ar fi respectat reglementările turcești și practica generală în materie, dar, de asemenea, ar fi reflectat mult mai bine considerațiile umanitare la care face referință acum Guvernul în fața Curții.

108. În continuare, Curtea și-a pus întrebări cu privire la ponderea ce urmează să fie acordată problemei respectării dreptului publicului la informare (paragraful 90 de mai sus). În această privință, ea relevă că Guvernul nu a putut să demonstreze că, în speță, ar fi fost întreprinsă vreo măsură de informare care să permită locuitorilor cartierului de barace din Ümraniye să evalueze riscurile ce ar fi putut rezulta pentru ei din alegerea lor. Oricare ar fi fost, Curtea consideră că, în absența inițiativelor mai concrete cu privire la prevenirea amenințărilor care stăteau de-asupra cartierului de mahala din Ümraniye, chiar respectarea dreptului la informare nu ar fi fost suficientă pentru a absolve statul de responsabilitățile sale.

109. În baza celor expuse, Curtea nu vede nici un element susceptibil de a introduce în cauză constatările făcute de către autoritățile naționale de anchetă (paragrafele 23, 28 și 78 de mai sus – a se vedea, spre exemplu, *Klaas c. Germaniei*, hotărârea din 22 septembrie 1993, seria A nr. 269, p. 17, paragrafele 29-30) și consideră că circumstanțele examinate mai sus indică că, în speță, este atrasă responsabilitatea statului sub mai multe aspecte, în temeiul articolului 2.

În primul rând, cadrul normativ s-a dovedit a fi deficient în legătură cu deschiderea și exploatarea depozitului municipal de descărcare a deșeurilor din Ümraniye, în pofida normelor tehnice în materie, și lipsește un sistem de control coerent, în măsură să motiveze responsabilii să adopte măsuri adecvate pentru garantarea protecției eficiente a cetățenilor și asigurarea coordonării și cooperării între diferite autorități administrative, pentru ca acestea să nu permită agravarea riscurilor ce le sunt aduse la cunoștință, astfel încât să amenințe viețile omenești.

Această situație, înrăutățită printr-o politică generală care s-a dovedit incapabilă să reglementeze problemele de ordin general în materie de urbanism și care a creat o incertitudine referitoare la aplicarea măsurilor legale, a jucat un anumit rol în dezlănțuirea evenimentelor care au cauzat accidentul tragic din 28 aprilie 1993, care, în cele din urmă, a costat viața locuitorilor din cartierul de mahala din Ümraniye, funcționarii și autoritățile de stat nefăcând tot ceea ce le era în putere pentru a-i proteja contra pericolelor iminente și cunoscute, la care aceștia erau supuși.

110. Asemenea circumstanțe implică o încălcare a articolului 2 al Convenției, sub aspectul lui substanțial, subînțelegându-se că, în această privință, argumentul adus de către Guvern referitor la rezultatul favorabil al acțiunii administrative deschise în speță (paragraful 84 de mai sus) nu are efect, în temeiul celor ce vor fi expuse în continuare la paragrafele 151 și 152.

ii. Responsabilitatea statului în ceea ce privește reacția judiciară cerută față de decesul survenit, prin prisma aspectului procedural al articolul 2 al Convenției

111. Pentru Curte și contrar la ceea ce pretinde Guvernul, cu atât mai mult nu este necesar de a examina calea administrativă sus-menționată (paragrafele 37, 39, 40, 84 și 88 de mai sus) în cadrul aprecierii reacției judiciare cerută de prezenta cauză, o

asemenea cauză – oricare ar fi rezultatul ei – neputînd fi încadrată în scopurile articolului 2, sub aspectul lui procedural.

112. Curtea remarcă că căile de drept penal instituite în Turcia se înscriu într-un sistem care, teoretic, pare suficient pentru asigurarea protecției dreptului la viață în contextul activităților periculoase: în această privință, articolele 230 paragraf 1 și 455 paragrafele 1-2 ale codului penal turcesc reglementează neglijența din partea funcționarilor sau autorităților de stat (paragraful 44 de mai sus).

Urmează, deci, să se stabilească dacă măsurile întreprinse în cadrul sistemului penal turcesc după accidentul din depozitul de deșeuri municipal din Ümraniye s-au adevărit a fi suficiente în practică, prin prisma exigențelor Convenției în materie (paragrafele 91-96 de mai sus).

113. La acest subiect, Curtea notează că, imediat după acest accident, care a avut loc la 28 aprilie 1993, în jurul orelor 11, poliția a sosit la fața locului și a audiat familiile victimelor. Pe de altă parte, prefectura din Istanbul a constituit un grup de urgență, al cărui membri au venit la fața locului în aceeași zi. A doua zi, adică la 29 aprilie 1992, Ministerul afacerilor interne a ordonat din oficiu deschiderea unei anchete administrative în vederea determinării responsabilității autorităților pentru survenirea accidentului. La 30 aprilie 1993, procurorul Republicii din Üsküdar a deschis și el, din partea sa, o anchetă penală. În fine, totalitatea investigațiilor oficiale s-au sfârșit la 15 iulie 1993, dată la care cei doi primari, dnii Sözen și Öktem, au fost deferiți jurisdicțiilor penale.

Din aceste considerente, se poate considera că autoritățile de anchetă au acționat cu promptitudine exemplară (*Yaşa*, citat mai sus, pp. 2439-2440, paragrafele 102-104, *Mahmut Kaya*, citat mai sus, paragrafele 106-107, și *Trankului c. Turciei* [GC], nr. 23763/94, paragraf 109, CEDO 1999-IV) și s-au angajat cu diligență în stabilirea faptelor care au cauzat accidentul din 28 aprilie 1993 și decesele survenite în consecință.

114. Totodată, se poate considera că responsabilii pentru faptele incriminate au fost identificați. De fapt, în ordonanța sa din 21 mai 1993, întemeiată pe un raport de expertiză a cărui validitate nu a fost contestată de către nimeni (paragraful 24 de mai sus), procurorul Republicii a conchis că primarul din Istanbul este responsabil, deoarece el nu “a acționat în timp util pentru a preveni problemele tehnice care existau deja din 1970 în instalația depozitului și pentru că nu a stopat agravarea lui ulterioară și nu a indicat primăriilor vizate asupra unui alt loc de stocare a deșeurilor, așa precum era obligat să o facă conform legii nr. 3030”. Conform acestei ordonanțe, alte organe de stat, la fel, au contribuit la înrăutățirea și prelungirea situației: primăria din Ümraniye a elaborat un plan de amenajare urbană care contravenea normelor și nu a împiedicat construcțiile arbitrare în regiunea sa, Ministerul mediului înconjurător nu a asigurat respectarea regulamentului cu privire la controlul deșeurilor solide, iar guvernul din acea perioadă a favorizat răspîndirea unor asemenea locuințe, adoptînd legi de amnistie care prevedeau eliberarea titlurilor de proprietate ocupanților lor.

Astfel, procurorul a conchis că articolele 230 și 455 ale codului penal sunt aplicabile în privința celor vizați (paragraful 44 de mai sus).

115. Este adevărat că organele administrative de investigație, de competența cărora ținea inițierea urmăririi penale (paragraful 46 de mai sus), nu au subscris decît parțial la concluziile procurorului, iar acest fapt s-a întîmplat din motive necunoscute Curții și pe care Guvernul niciodată nu a încercat să le explice.

De fapt, aceste organe, a căror independență a fost deja pusă în discuție în mai multe cauze deferite Curții spre examinare (*Güleç c. Turciei*, hotărîre din 27 iulie 1998, *Culegerea* 1998-IV, p. 1732-1733, paragrafele 79-81, și *Oğur c. Turciei* [GC],

nr. 21954/93, paragrafele 91-92, CEDO 1999-III), au abandonat, în cele din urmă, acuzațiile aduse contra Ministerului mediului înconjurător și autorităților guvernamentale (paragrafele 29 și 31 de mai sus) și au decis să clasifice acuzația ca “neglijență” propriu-zisă și să excludă examinarea cauzei sub aspectul ei care atenta la viață.

Totodată, nu este cazul de zăbovit asupra acestor lacune, deoarece a fost totuși introdusă o acțiune publică în fața celei de-a 5-a camere a tribunalului penal din Istanbul, iar acesta, odată sesizat, se bucura o jurisdicție deplină pentru a aprecia, în mod liber, cazul care i-a fost înaintat și pentru a ordona investigații complementare, dacă era necesar, avînd, totodată, în vedere că decizia sa era supusă controlului din partea Curții de Casație.

Astfel, în opinia Curții, decît să se examineze dacă a avut loc o anchetă preliminară care s-ar încadra perfect în ansamblul exigențelor procedurale în materie (paragraful 94 de mai sus), este mai potrivit să fie examinată dorința instanțelor de judecată de a ajunge la sancționarea responsabililor, în calitatea lor de apărători ai legilor pentru protecția vieții.

116. În speță, printr-o hotărîre din 4 aprilie 1994, tribunalul penal din Istanbul a condamnat cei doi primari implicați în cauză pentru neglijență în exercitarea funcțiilor lor conform articolului 230 paragraf 1 al codului penal (paragraful 23 de mai sus), stabilind pedepse cu amenzi de 610 000 TRL (ceea ce, în acel moment, corespundea la aproximativ 9,70 EUR) îmbinate cu o suspendare. În fața Curții, Guvernul a încercat să explice imboldurile care au motivat aplicarea acestei singure dispoziții față de cei doi primari, precum și opțiunea de a-i supune la pedeapsa minimă prevăzută de aceasta (paragraful 82 de mai sus). Or, Curtea nu trebuie să răspundă la astfel de întrebări de drept intern cu privire la răspunderea individuală, a cărei apreciere revine jurisdicțiilor naționale, și nici nu intră în atribuțiile ei să emită verdicte de învinuire sau de achitare în acest sens.

În acest context, este suficient de a remarca că, în speță, procesul penal litigios nu viza decît să stabilească eventuala responsabilitate a autorităților pentru “neglijență în exercitarea funcțiilor lor”, prin prisma articolului 230 al codului penal, care nu reglementează faptele constitutive ale unui atentat la viață sau protecția dreptului la viață în sensul articolului 2.

De fapt, din hotărîrea datată cu 4 aprilie 1996, rezultă că judecătorii de fond nu au observat nici un motiv pentru a se îndepărta de argumentarea expusă în ordonanța comitetului administrativ de punere sub acuzare și au lăsat în suspans orice problemă care se referea la o eventuală responsabilitate a autorităților pentru moartea celor nouă apropiați ai reclamantului. Este adevărat că hotărîrea din 4 aprilie 1993 conține, ca elemente factologice, cîteva secvențe în care se face referință la decesele survenite la 28 aprilie 1993. Totuși, aceasta nu permite să fie dedus faptul că a ar fi fost recunoscută vreo oarecare responsabilitate pentru omisiune în protecția dreptului la viață. Hotărîrea nu abordează acest aspect în partea sa dispozitivă, iar, în rest, nu conține nici un element determinat care să demonstreze că judecătorii de fond au acordat atenția necesară consecințelor grave ale accidentului, ai cărui responsabili, în cele din urmă, au fost supuși unor pedepse cu amenzi de sume derizorii care, în plus, erau însoțite de o amînare.

117. Astfel, modul în care sistemul judiciar penal turcesc a răspuns la această dramă a nu a permis stabilirea deplinei responsabilități a funcționarilor sau organelor de stat pentru rolul lor în această tragedie și nu a garantat aplicarea eficientă a dispozițiilor dreptului intern care asigură respectarea dreptului la viață, în special, funcționarea convingătoare a dreptului penal.

118. În fine, trebuie să conchidem că, în speță, a avut loc și încălcarea articolului 2 al Convenției sub aspectul lui procedural, deoarece, în contextul unui accident provocat printr-o activitate periculoasă, lipsea o protecție adecvată “prin lege”, aptă să protejeze dreptul la viață, precum și să prevină, în viitor, astfel de comportamente care pun în pericol viața.

II. CU PRIVIRE LA ÎNCĂLCAREA RECLAMATĂ A ARTICOLULUI 1 AL PROTOCOLULUI NR. 1

119. Reclamantul afirmă că statul trebuie atras la răspundere pentru neglijențele autorităților naționale care au cauzat pierderea casei lui cu toate bunurile mobiliare și pretinde că prejudiciul său nu a fost reparat. El reclamă încălcarea articolului 1 al Protocolului nr. 1, care prevede:

“Orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale. Nimeni nu poate fi lipsit de proprietatea sa decât pentru cauză de utilitate publică și în condițiile prevăzute de lege și de principiile generale ale dreptului internațional.

Dispozițiile precedente nu aduc atingere dreptului statelor de a adopta legile pe care le consideră necesare pentru a reglementa folosința bunurilor conform interesului general sau pentru a asigura plata impozitelor ori a altor contribuții, sau a amenzilor”

120. Guvernul neagă orice încălcare în această bază.

A. Aplicabilitatea: existența unui “bun”

1. Hotărîrea Camerei

121. Camera a considerat că faptul ocupării de către reclamant timp de aproximativ cinci ani a unui teren din patrimoniul public nu-l poate transforma în titular de drepturi susceptibile de a fi analizate ca un “bun”. În schimb, ea a opinat că, făcînd abstracție de ilegalitatea construcției litigioase, reclamantul era proprietarul corpurilor și componentelor baracei pe care a construit-o, precum și al tuturor bunurilor menajere și personale care se puteau găsi acolo.

Din aceste considerente, Camera a conchis că locuința construită de către reclamant și faptul domicilierei lui și a apropiaților săi în aceasta reprezenta un interes economic substanțial și că un asemenea interes, al cărui persistență în timp a fost tolerată de către autorități, constituie un “bun” în sensul normei exprimate în prima frază a articolului 1 paragraf 1 al Protocolului nr. 1.

2. Argumentele părților

a. Guvernul

122. Ca și în fața Camerei, Guvernul a susținut că nici locuința pe care reclamantul a construit-o fără permisiune, nici faptul că această construcție a ocupat în mod ilegal un teren ce aparținea patrimoniului public, nu ar putea fundamenta “un drept de proprietate” și nici nu ar putea să constituie “un bun” în sensul articolului 1 al Protocolului nr. 1. Un asemenea drept nu a fost niciodată recunoscut în dreptul intern, nici explicit și nici tacit, iar Guvernul a remarcat că reclamantul nu este în măsură să furnizeze vreun document sau titlu de proprietate pentru a-și susține pretențiile. La acest subiect, interesatul a invocat legile de reglementare a construcțiilor ilegale în

mod greșit, acestea, în nici un caz, neavînd scopul de a-i transfera proprietatea unui bun din domeniul public, care este inalienabil și imprescriptibil în virtutea legii nr. 3402 cu privire la cadastru.

Guvernul s-a referit la hotărîrea *Champan c. Regatului Unit* citat mai sus și a susținut că, în cazul din speță, Curtea nu ar trebui să se lase în mod necorespunzător ghidată de considerațiuni străine situației de drept care îi este supusă spre examinare, care o vor determina să statueze că acțiunile reclamantului ar fi putut da naștere unui interes substanțial protejat de articolul 1 al Protocolului nr. 1, ceea ce ar echivala cu sustragerea reclamantului de la aplicarea dreptului intern și recompensarea lui pentru acte contrare legii.

b. Reclamantul

123. Reclamantul a reafirmat poziția expusă în fața Camerei și, făcînd trimitere la explicațiile sale precedente (paragraful 85 de mai sus), susține că, în speță, au existat suficiente elemente alimentate printr-o toleranță oficială vădită, precum și o serie de inițiative administrative și legislative fără echivoc, care au permis fiecărui locuitor din cartierul de mahala din Ümraniye să se creadă titular al unui drept legitim asupra bunurilor litigioase.

În cadrul audierii, reprezentanta reclamantului a făcut trimitere și la legea nr. 4706 (paragraful 55 de mai sus), invocînd că aceasta prin sine permite să fie respins argumentul conform căruia nimeni nu poate achiziționa un bun ce aparține statului. De altfel, ea a explicat că, chiar dacă clientul său nu a inițiat încă demersuri pentru a beneficia de legea nr. 775, nimic nu îl împiedică să o facă ulterior, îndeosebi, beneficiind de noua lege nr. 4706.

3. Aprecierea Curții

124. Curtea reamintește că noțiunea de “bun” prevăzută în prima parte a articolului 1 al Protocolului nr. 1 are un conținut autonom, care nu se limitează numai la proprietatea asupra bunurilor corporale și care este independent de calificările formale din dreptul intern: ceea ce contează este de a examina dacă circumstanțele unei anumite cauze, analizate în ansamblul lor, pot fi recunoscute ca făcînd reclamantul titular al interesului substanțial protejat prin această dispoziție (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Ywierzinski c. Poloniei*, nr. 34049/96, paragraf 63, CEDO 2001-VI). Astfel, pe lângă bunurile corporale, anumite alte drepturi și cote-interese din acțiuni pot fi considerate ca “drepturi de proprietate” și, deci, ca “bunuri” în sensul acestei prevederi (hotărîrile *Iatridis c. Greciei* [GC], nr. 31107/96, paragraf 54, CEDO 1999-II, și *Beyeler c. Italiei* [GC], nr. 33202/906, paragraf 100, CEDO 2000-I). Noțiunea de “bunuri” nu se limitează nici la “bunurile curente” și poate acoperi valori patrimoniale, inclusiv creanțe, în virtutea cărora reclamantul poate pretinde că ar fi avut cel puțin “o speranță legitimă” și justificată de a obține o beneficiere efectivă de dreptul său de proprietate (a se vedea, spre exemplu, *Prince Hans-Adam II de Liechtenstein c. Germaniei* [GC], nr. 42527/98, paragraf 83, CEDO 2001-VIII).

125. Nimeni nu a contestat în fața Curții faptul că locuința reclamantului a fost construită prin încălcarea reglementărilor turcești în materie de amenajare urbană și că aceasta contravenea normelor tehnice în domeniu, precum nici faptul că terenul astfel ocupat aparținea patrimoniului public. Astfel, părțile au păreri divergente referitor la determinarea faptului dacă reclamantul dispunea de un “bun” în sensul articolului 1 al Protocolului nr. 1.

126. În primul rînd, în ceea ce privește terenul pe care a fost construită locuința litigioasă și care a fost astfel ocupat pînă la survenirea accidentului din 28 aprilie 1993, reclamantul declară că nimic nu-l împiedica să înainteze în orice moment demersurile pentru achiziționarea proprietății asupra terenului menționat, în conformitate cu procedura prevăzută în acest scop.

Totuși, Curtea nu ar subscrie la această teză într-un fel speculativă. În realitate, deoarece părțile nu au furnizat informații detaliate, ea nici nu poate aprecia dacă cartierul din Kazim Karabekir era sau nu inclus într-un plan de reabilitare a mahalelor, diferit la ceea ce se pare că s-a întîmplat cu cartierul Hekimbaşı (paragraful 11 de mai sus), și nici dacă reclamantul întrunea sau nu condițiile formale pentru a beneficia de legislația în vigoare pentru perioada faptelor în materie de urbanism, astfel înît să-i fie transferată proprietatea asupra bunului public pe care îl ocupa (paragraful 54 de mai sus). Oricum, reclamantul admite că niciodată nu a efectuat un demers administrativ în acest scop.

În aceste condiții, Curtea nu ar concluziona că speranța reclamantului de a ajunge într-o zi să-i fie cedat terenul în cauză constituie o formă de creanță determinată într-un mod suficient pentru ca să poată fi revendicată în justiție, deci “un bun” distinct în sensul jurisprudenței Curții (*Kopecky c. Slovaciei* [GC], nr. 44912/98, paragrafele 25 și 26, CEDO 2004-...).

127. Din aceste considerente, se impune o altă examinare referitor la însăși locuința reclamantului.

În această privință, pentru Curte este suficient să facă trimitere la argumentele expuse mai sus, care au făcut-o să constate existența unei toleranțe din partea autorităților de stat față de acțiunile reclamantului (paragrafele 105 și 106 de mai sus). Aceste argumente sunt echivalente probelor în raport cu articolul 1 al Protocolului nr. 1 și permit să se creadă că autoritățile menționate au recunoscut *de facto* că interesul și apropierea săi aveau un interes patrimonial față de locuința și bunurile lor mobile.

128. La acest subiect, Curtea nu poate să accepte ca acestora să le fie reproșată modalitatea încălcărilor (paragraful 122 de mai sus) despre care autoritățile competente cunoșteau de cinci ani.

Bineînțeles, ea admite că exercitarea unei puteri discreționare cu privire la o multitudine de factori locali este inherentă pentru alegerea și aplicarea politicii de amenajare urbană și rurală și a măsurilor care se impun. Totodată, în fața unei probleme precum este cea din speță, autoritățile nu pot invoca în mod legitim marja lor de apreciere, aceasta neabsolvind-le, în nici un fel, de obligația lor de a reacționa în timp util, într-un mod corect și, mai ales, coerent.

Or, în prezenta cauză, acesta nu a fost cazul, deoarece incertitudinea creată în sînul societății turcești cu privire la aplicarea legilor de reprimare a conglomeratelor ilegale nu era un element susceptibil de a-l face pe reclamant să se gîndească că situația referitoare la locuința sa risca să izbucnească într-o zi sau alta.

129. În opinia Curții, interesul patrimonial al reclamantului referitor la locuința sa era suficient de important și recunoscut pentru a constitui un interes substanțial, deci “un bun” în sensul normei exprimate în prima frază a articolului 1 al Protocolului nr. 1, care este, deci, aplicabil față de acest capăt de acuzare.

B. Observații

1. Hotărîrea Camerei

130. După ce a subliniat importanța crucială a dreptului consacrat prin articolul 1 al Protocolului nr.1, Camera a opinat că exercitarea reală și eficientă a acestui drept nu depinde numai de obligația statului de a se abține de la orice ingerință, dar ar putea cere și măsuri pozitive de protecție.

În această privință, Camera a statuat că atitudinea autorităților administrative, care nu au întreprins toate măsurile necesare pentru a împiedica materializarea riscului de explozie a metanului, deci și survenirea alunecării de teren care a rezultat din aceasta, implicit, a ignorat și exigența unei protecții “concrete și efective” a dreptului garantat prin articolul 1 al Protocolului nr. 1.

În opinia ei, o asemenea situație trebuie analizată drept un atentat expres asupra dreptului reclamantului la respectarea “bunurilor” sale și constituie o “ingerință” care, în mod vădit, este nejustificată în raport cu articolul 1 al Protocolului nr. 1, avînd în vedere că neglijențele din partea autorităților ce au cauzat privarea de dreptul de proprietate incriminată contravine atît dispozițiilor administrative, cît și celor penale din dreptul turcesc.

2. Argumentele părților

a. Guvernul

131. Guvernul atrage atenția Curții asupra faptului că, în hotărîrea sa din 18 iunie 2002, Camera nu a putut să citeze nici un precedent care să concluzioneze asupra existenței unei obligații pozitive puse în sarcina statului într-o situație asemănătoare celei denunțate de către reclamant. Conform lui, este regretabil că, pentru a ajunge la o asemenea concluzie, Camera a ales o cauză în care nu există nici un drept de proprietate recunoscut.

Pentru Guvern, o astfel de concluzie este echivalentă cu faptul de a reproșa autorităților turcești că au refuzat, din motive umanitare, să distrugă casa reclamantului, fără a avea dubii că o astfel de opțiune ar fi fost interpretată ca o recunoaștere implicită a unui drept de proprietate nul și fără efecte din punct de vedere juridic.

Oricum, Guvernul consideră că reclamantul nu are calitatea de victimă pentru a se plînge de o încălcare a articolului 1 al Protocolului nr. 1, odată ce instanțele administrative i-au alocat o indemnizație pentru prejudiciul său material și a beneficiat de o locuință socială care i-a fost atribuită în schimbul unui preț foarte mic.

b. Reclamantul

132. În fața Curții, reclamantul și-a întemeiat argumentele pe hotărîrea *Champan* citată mai sus. El consideră că în această cauză, Curtea a analizat situația unei persoane care, în mod conștient, se făcea a nu percepe avertizările și sancțiunile la care era supusă în virtutea legii și care erau inspirate din protecția dreptului altuia în domeniul mediului înconjurător.

Or, în această speță, circumstanțele sunt complet diferite, deoarece Guvernul este reclamat anume pentru inacțiune sau neglijențe din partea organelor sale în raport cu legea.

3. Aprecierea Curții

133. Curtea consideră că, din cauza complexității sale, atît în fapt, cît și în drept, situația denunțată în speță nu poate fi clasificată în una din categoriile relevante

din a doua frază a primului alineat sau din al doilea alineat al articolului 1 al Protocolului nr.1 (*Beyeler*, citat mai sus, paragraful 98), avînd în vedere, de altfel, că reclamantul nu se plînge de o acțiune, ci de o inacțiune a statului.

Astfel, ea crede că cauza trebuie să fie examinată în lumina normei generale pe care o conține prima frază a primului alineat, care enunță dreptul la respectarea proprietății.

134. În această privință, Curtea reafirmă principiul care a fost deja dedus în materie din articolul 1 al Protocolului nr. 1 (*Bielectric Srl c. Italiei* (dec.), nr. 36811/97, 4 mai 2000). Exercițarea reală și efectivă a dreptului pe care îl garantează această normă nu depinde numai de obligația statului de a se abține de la orice ingerință, dar mai poate cere și măsuri pozitive de protecție, îndeosebi, acolo unde există o legătură directă între măsurile la care un reclamant se putea aștepta în mod legitim din partea autorităților și beneficierea efectivă de bunurile sale de către acesta.

135. Nu există nici un dubiu că, în prezenta cauză, legătura de cauzalitate constată în neglijențele grave imputabile statului și pierderile de vieți omenești survenite în speță țin de acoperirea cu pămînt a casei reclamantului. Pentru Curte, atentatul care rezultă din aceasta nu trebuie să fie analizat ca o “ingerință”, dar ca o ignorare a unei obligații pozitive, funcționarii și autoritățile de stat nefăcînd tot ceea ce le era în puteri pentru a proteja interesele patrimoniale ale reclamantului.

Totuși, se pare că Guvernul este atașat de noțiunea “scop legitim”, în sensul paragrafului 2 al articolului 1 al Protocolului nr. 1, deoarece el contestă faptul că autorităților turcești le-ar putea fi reproșat că au refuzat, din motive umanitare, să distrugă casa reclamantului (paragrafele 80 și 131 de mai sus).

136. Cu toate acestea, Curtea nu ar putea accepta acest argument și, din rațiuni care, în principal, sunt identice celor expuse referitor la invocarea încălcării articolului 2 (paragraful 106-108 de mai sus), ea consideră că obligația pozitivă în baza articolului 1 al Protocolului nr. 1 cere ca, în speță, autoritățile naționale să întreprindă aceleași precauții practice care au fost deja indicate pentru a împiedica distrugerea locuinței reclamantului.

137. Deoarece acesta nu a fost cazul, urmează a fi examinat argumentul Guvernului conform căruia reclamantul nu poate pretinde că este victimă a unei încălcări a dreptului său la respectarea bunurilor, deoarece lui i-a fost alocată o indemnizație corespunzătoare pentru prejudiciu material și el a putut achiziționa o locuință socială în condiții foarte favorabile.

Curtea nu împărtășește această opinie. Avantajele contractuale acordate în timpul vînzării locuinței în cauză, chiar dacă se presupune că ele puteau compensa, într-o anumită măsură, consecința omisiunilor constatate în speță, nu pot totuși să fie analizate ca fiind o despăgubire veritabilă a prejudiciului reclamantului. Oricare ar fi aceste avantaje, ele nu pot face ca dl Öneriyildiz să își piardă calitatea de “victimă”, cu atît mai mult că examinarea documentelor de vînzare anexate dosarului defel nu denotă o recunoaștere de către autorități a unei încălcări a dreptului interesatului la respectarea bunurilor sale (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Amuur c. Franței*, hotărîre din 25 iunie 1996, *Culegere* 1996-III, p. 846, paragraf 36, și *Dalban c. României* [GC], nr. 28114/95, paragraf 44, CEDO 1999-VI).

În ceea ce ține de indemnizația acordată pentru daună materială, este suficient de a remarca că aceasta rămîne neachitată, în pofida unei hotărîri definitive (paragraful 42 de mai sus), ceea ce nu poate decît să fie analizat ca o ingerință în beneficierea de dreptul de creanță achiziționat, de asemenea, protejat prin articolul 1 al Protocolului nr. 1 (*Antonakopoulos, Vortsela și Antonakopoulou c. Greciei*, nr. 37098/97, paragraf 31, 14 decembrie 1999).

Totodată, Curtea consideră în plus de a examina această problemă din oficiu, avînd în vedere aprecierea sa consacrată articolului 13 din Convenție.

138. În rezultat, în speță, a avut loc încălcarea articolului 1 al Protocolului nr. 1.

III. CU PRIVIRE LA ÎNCĂLCAREA RECLAMATĂ A ARTICOLULUI 13 AL CONVENȚIEI

139. Reclamantul se plînge că căile de recurs intern pe care le-a exercitat nu au răspuns așteptărilor sale. Ineficiența lor au adus o încălcare a articolului 13 al Convenției, care prevede:

“Orice persoană, ale cărei drepturi și libertăți recunoscute de (...) Convenție au fost încălcate, are dreptul să se adreseze efectiv unei instanțe naționale, chiar și atunci cînd încălcarea s-ar datora unor persoane care au acționat în exercitarea atribuțiilor lor oficiale.”

140. Guvernul a respins acest capăt de acuzare, punînd accentul pe procedurile naționale din fața jurisdicțiilor penale și administrative.

A. Hotărîrea Camerei

141. Avînd în vedere concluziile sale pe marginea capetelor de acuzare formulate în baza articolului 2 al Convenției și 1 al Protocolului nr. 1, Camera a statuat că este inutil de a reexamina pretențiile interesatului cu privire la lipsa instanțelor penale și administrative. În circumstanțele concrete ale cauzei, nici procesul de drept penal, nici acțiunea administrativă nu s-au dovedit a fi conforme cu obligațiile procedurale care decurg din articolul 2 și nici a fi susceptibile să ofere o redresare adecvată a pretențiilor reclamantului. În primul rînd, procedura penală a decurs într-un asemenea mod în care accentul a fost mutat de pe aspectul crucial al cauzei ce ține de riscul pentru viață la problema de a stabili dacă primarii puteau sau nu să fie atrași la răspundere pentru “neglijență în îndeplinirea funcțiilor lor”. În al doilea rînd, indemnizația acordată nu corespundea defel pierderii reale suferite de către interesat. În fine, pe lîngă aceea că procedura s-a extins pe o perioadă excesiv de lungă, suma care, în fine, a fost alocată reclamantului nu a fost niciodată achitată.

B. Argumentele părților

1. Guvernul

142. Guvernul aduce reproșuri Camerei referitor la criticile ei cu privire la procedura penală deschisă contra celor doi primari. El subliniază determinarea naturii acuzațiilor penale aduse contra unui pîrît revine numai autorităților naționale. De asemenea, nu ține de înalta jurisdicție din Strasbourg să pună în discuție o sentință care a fost pronunțată de o instanță națională în baza elementelor ce i-au fost prezentate, existînd riscul ca ea să o substituie cu ceea ce consideră a fi o sentință convenabilă. Guvernul amintește că nici Convenția, nici jurisprudența emisă de aceasta, nu obligă autoritățile naționale să garanteze condamnarea unui pîrît. Concluzia Camerei conform căreia sentința pronunțată referitor la primari se reducea la acordarea acestora a unei nepedepsiri aproape totale, face abstracție atît de acest argument, cît și de puterea discreționară a autorităților naționale de a califica pedepsele penale în lumina circumstanțelor unei cauze concrete, inclusiv în astfel de

situații precum cea din speță, în care reclamantul nu a invocat niciodată că cei doi primari ar fi vinovați că au cauzat în mod ilegal, prin neglijență, moartea.

143. Pentru Guvern, aceleași argumente cu privire la o “a patra instanță” sunt valabile și pentru decizia la care a ajuns jurisdicția administrativă cu privire la cererea de indemnizare a reclamantului. Având în vedere că reclamantul a fost recazat în condiții foarte favorabile, suma acordată a fost, de fapt, substanțială. De fapt, interesatul a ezitat să valorifice noua sa locuință, mai întâi, închiriind-o pentru 48,46 de dolari americani (USD) pe lună (în timp ce pe lună el rambursa 17,5USD autorităților), apoi, acceptând să o vândă pentru 20 000 DEM, sumă mult superioară valorii casei la momentul în care ea fost atribuită (125 000 000 TRL). În plus, Guvernul susține că, contrar la ceea ce a concluzionat Camera, cererea de indemnizare s-a soldat cu o decizie într-un termen rezonabil, cu certitudine, mult mai rapid decât, spre exemplu, în cauza *Calvelli și Ciglio* (citată mai sus), în care Curtea a considerat că perioada de șase ani și trei luni care a fost necesară pentru a tranșa o acțiune civilă pentru omucidere prin neglijență nu ar putea fi recunoscută ca ridicând probleme în baza articolului 2. De altfel, reclamantul nu a revendicat suma care i-a fost alocată.

2. Reclamantul

144. Reclamantul subscrie în substanță concluziilor Camerei în ceea ce privește lacunele evidențiate în procedurile penale și administrative. Totodată, în opinia lui, trebuie examinat și faptul că ineficiența acestor proceduri au atras și încălcarea articolului 13 al Convenției combinat cu articolul 1 al Protocolului nr. 1.

C. Aprecierea Curții

1. Principiile aplicabile cazului în speță

145. Articolul 13 al Convenției cere ca ordinea internă să ofere un recurs efectiv, care să abilitaze instanța națională să cunoască conținutul unei cereri “în apărare” în baza Convenției (*Z. și alții c. Regatului Unit* [GC], nr. 29392/95, paragraf 108, CEDO 2001-V). Obiectivul acestei dispoziții constă în furnizarea unui mijloc prin intermediul căruia justițiabilii să poată obține, la nivel național, o redresare adecvată a drepturilor lor garantate prin Convenție, înainte de punerea în aplicare a mecanismului internațional de adresare la Curte (*Kudla c. Poloniei* [GC], nr. 31210/96, paragraf 152, CEDO 2000-XI).

146. Totodată, protecția oferită de către articolul 13 nu ajunge până la a cere o formă specială de recurs, statele contractante bucurându-se de o anumită marjă de apreciere pentru a onora obligațiile pe care le impune acesta (a se vedea, spre exemplu, *Kaya c. Turciei*, hotărâre din 19 februarie 1998, *Culegere* 1998-I, pp. 329-330, paragraf 106).

147. Natura dreptului în discuție are influență asupra tipului de recurs pe care statul trebuie să îl ofere în baza articolului 13. Fiind vorba despre plângeri referitoare la încălcarea drepturilor consacrate în articolul 2, indemnizarea materială sau morală pentru prejudiciu este posibilă, în principiu, și face parte din regimul de reparare care trebuie să fie instituit în acest temei (*Paul și Audrey*, citat mai sus, paragraf 97, *Z. și alții*, citat mai sus, paragraf 109, și *T.P. și K.M. c. Regatului Unit* [GC], nr. 28945/95, paragraf 107, CEDO 2001-V).

În schimb, după cum a subliniat deja Curtea (paragraful 96 de mai sus), nici articolul 13, nici o altă prevedere a Convenției nu garantează unui reclamant dreptul

de a cere urmărirea sau condamnarea terților sau dreptul de “răzbunare privată” (*Perez*, citat mai sus, paragraf 70).

148. Este adevărat că, uneori, Curtea a constatat o violare a articolului 13 în cauze ce acuzau o omucidere ilegală, comisă de către agenții forțelor de ocrotire a ordinei sau în complicitate cu aceștia (a se vedea, spre exemplu, jurisprudența citată în paragraful 73 al hotărârii *Kiliç* sus-menționată), pe motiv că autoritățile nu au efectuat nici măcar o anchetă aprofundată și efectivă, care să conducă la identificarea și pedepsirea responsabililor (*Kaya*, citată mai sus, pp. 330-331, paragraf 107). Totuși, se cuvine de observat că aceste cauze, care aveau la origine conflictul ce bântuia în sud-estul Turciei în anii 1990, erau marcate de absența unor anchete cu privire la plîngerile reclamanților referitoare la omuciderea ilegală a unui apropiat de către agenții forțelor de ordine sau la decesul său în circumstanțe suspecte.

Anume acest element a făcut ca Curtea să statueze în aceste cauze că reclamanții au fost privați de un recurs efectiv, în sensul că ei nu au avut posibilitatea de a vedea să fie stabilite responsabilitățile pentru faptele denunțate și, în consecință, de a putea reclama o reparare corespunzătoare, fie prin constituirea sa ca parte intervenientă într-un proces penal, fie prin sesizarea jurisdicțiilor civile sau administrative. Cu alte cuvinte, există o legătură procedurală concretă și strînsă între ancheta penală și recursurile de care dispuneau acești reclamanți în ordinea juridică în ansamblul ei (a se vedea, spre exemplu, *Salman c. Turciei* [GC], nr. 21986/93, paragraf 109, CEDO 2000-VII).

Totuși, pentru Curte, pornind de la interesele familiei defunctului și ale dreptului acesteia la un recurs efectiv, nu reiese din jurisprudența enunțată că articolul 13 este neapărat încălcat dacă ancheta penală sau procesul care rezultă dintr-o cauză anumită nu corespunde obligației procedurale impuse de către articolul 2, după cum este rezumată, spre exemplu, în hotărîrea *Hugh Jordan* citată mai sus (paragraful 94 de mai sus).

Ceea ce contează sunt consecințele pe care le are omisiunea statului referitor la obligația procedurală ce-i revine în baza articolului 2 pentru accesul familiei defunctului la alte recursuri efective, care să permită stabilirea responsabilităților funcționarilor sau organelor de stat pentru acțiunile sau inacțiunile ce implică o încălcare a drepturilor interesatilor în temeiul articolului 2 și, după caz, obținerea reparării.

149. Curtea a declarat că, în ceea ce privește accidentele mortale provocate prin activitățile periculoase ce țin de responsabilitatea statului, articolul 2 cere ca autoritățile să efectueze, din proprie inițiativă, o anchetă asupra cauzei, care să răspundă anumitor condiții minime (paragrafele 90,93 și 94 de mai sus). În plus, ea remarcă că în lipsa unei asemenea anchete, persoana vizată se poate afla în imposibilitate de a exercita recursul în reparare care îi este oferit, deoarece funcționarii sau autoritățile statului sunt, deseori, unicele care dispun de informațiile necesare pentru elucidarea faptelor, precum cele în cauză din prezentul caz.

Avînd în vedere cele expuse, în speță, în temeiul articolului 13, Curtea trebuie să cerceteze dacă reclamantul a fost împiedicat în exercitarea unui recurs efectiv prin modul în care autoritățile s-au achitat de obligația procedurală pe care le-o pune în sarcină articolul 2 (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Askoy c. Turciei*, hotărîre din 25 septembrie 1996, *Culegere* 1996-VI, p. 2286, paragraf 95, *Azdin c. Turciei*, hotărîre din 25 septembrie 1997, *Culegere* 1997-VI, pp. 1895-1896, paragraf 103, și *Kaya*, citată mai sus, pp. 329-330, paragraf 106).

2. Aplicarea acestor principii în cazul din speță

a. Cu privire la plîngerea formulată în temeiul articolului 2 al Convenției

150. Curtea deja s-a pronunțat pe marginea procedurilor instituite în Turcia și a concluzionat că, în prezenta cauză, urmărirea începută de către autoritățile publice în virtutea dreptului penal s-au dovedit a fi insuficiente pentru protecția dreptului la viață, în pofida rezultatelor obținute în timpul investigațiilor oficiale, care au permis să fie stabilite faptele și să fie identificați responsabilii pentru accidentul din 28 aprilie 1993 (paragrafele 113 și 114 de mai sus).

Totodată, observînd conformitatea și rezultatele acestor investigații, Curtea consideră că reclamantul a fost în măsură să își exercite căile de recurs de care dispunea în dreptul turcesc pentru a-și obține repararea.

151. La 3 septembrie 1993, peste cîteva luni după terminarea investigațiilor (paragraful 29 de mai sus), reclamantul, reprezentat atunci de un consiliu, a optat pentru intentarea unei acțiuni în deplină jurisdicție în fața jurisdicțiilor administrative contra celor patru autorități de stat, reclamînd prejudiciul său material și moral pentru moartea celor nouă apropiați ai săi, precum și pentru pierderea casei și bunurilor sale menajere. Eficiența acestui recurs nu a depins de rezultatul procesului penal în curs de examinare, iar accesul lui nu a fost împiedicat prin acte sau omisiuni ale autorităților (*Kaya*, citat mai sus, pp. 329-330, paragraful 106).

Jurisdicțiile administrative chemate să statueze asupra acestui caz aveau puterea de a aprecia faptele stabilite pînă la acel moment, de a determina responsabilitățile pentru faptele denunțate și de a emite o decizie executorie. Călea administrativă urmată de către reclamant a fost *a priori* suficientă pentru valorificarea substanței cererii sale întemeiate pe moartea apropiaților săi și era susceptibilă să-i furnizeze o redresare adecvată a încălcării deja constatate a articolului 2 (paragraful 118 de mai sus, de asemenea, a se vedea, *Paul și Audrey Edwards*, citat mai sus, paragraful 97, și *Hugh Jordan*, citat mai sus, paragrafele 162-63).

Totuși, rămîne de văzut dacă acest recurs a fost la fel de eficient în practică, avînd în vedere circumstanțele prezentului caz.

152. La fel ca și Camera, Marea Cameră nu a ajuns la concluzia că cele expuse se refereau la cazul de față. Ea a subscris diverselor critici ale Camerei în ceea ce privește acțiunea în reparare (paragraful 76 de mai sus) și, ca și aceasta, ea consideră determinant faptul că daunele-interese acordate reclamantului numai pentru prejudiciu moral pe motivul pierderii apropiaților săi nu i-au fost niciodată achitate.

Conform jurisprudenței relevante a Curții în materie, dreptul la o instanță, după cum este garantat de articolul 6, protejează, în egală măsură, și executarea deciziilor judiciare definitive și obligatorii, care, în statele unde domnește supremația dreptului, nu ar trebui să rămîină fără acțiune în detrimentul uneia dintre părți (a se vedea, spre exemplu, *Hornsby c. Greciei*, hotărîre din 19 martie 1997, *Culegere 1997-II*, p. 511, paragraf 40; *Imobiliarul Saffi c. Italiei* [GC], nr. 22774/93, paragraf 66, CEDO 1999-V). Pentru Curte, nu a fost explicat într-un mod satisfăcător de ce suma acordată nu a fost plătită. Ea consideră că nu poate fi reproșat reclamantului că nu a efectuat demersuri personale pentru a obține această indemnizație, avînd în vedere timpul oferit de către tribunalul administrativ pentru a statua asupra cererii lui de indemnizare și faptul că suma acordată pentru daună morală nu a fost însoțită de dobînzi pentru întîrziere. Achitarea la timp a unei sume definitive acordate în baza unei reparări pentru suferințele îndurate trebuie să fie considerată drept un element esențial de recurs în temeiul articolului 13, atunci cînd este vorba despre un soț și un părinte în doliu (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Paul și Audrey Edwards*, citat mai sus, paragraf 101).

Deși Guvernul a contestat concluzia Camerei, conform căreia procedura trebuia să fie dusă la bun sfârșit cât mai devreme, Marea Cameră, de asemenea, consideră că perioada de patru ani, unsprezece luni și zece zile pentru emiterea unei decizii indică asupra unei lipse de diligență din partea jurisdicțiilor naționale, în special, ținând cont de situația disperată a reclamantului. Cântărind bine totul, din decizia din 30 noiembrie 1995, este limpede că instanța internă s-a bazat în totalitate pe expertiza ordonată de către procuror. Totuși, această expertiză era disponibilă din mai 1993 (paragraful 23 de mai sus).

153. Pentru Curte, aceste motive sunt suficiente încât să concluzioneze că procedura administrativă nu a oferit reclamantului un recurs efectiv pentru a proba că statul a eșuat în a proteja viața apropiatilor săi.

154. Din aceste considerente, Guvernul reproșează reclamantului că acesta nu a încercat niciodată să participe în mod efectiv la procesul penal sus-menționat pentru a-și prezenta pretențiile și repara prejudiciul (paragraful 83 de mai sus). După examinarea prevederilor dreptului turcesc cu privire la constituirea ca parte intervenientă (paragrafele 47-48 de mai sus), Curtea admite că această posibilitate, integrată în procesul penal, trebuie, în principiu, să fie luată în considerație în sensul articolului 13.

Or, Curtea consideră că, în speță, reclamantului nu-i poate fi reproșat faptul că a ales să exercite calea de reparare administrativă, care, aparent, se adeverise eficientă și în măsură să remedieze direct situația litigioasă, și nu a optat pentru calea de reparare penală (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Manoussakis și alții c. Greciei*, hotărâre din 26 septembrie 1996, *Culegere* 1999-III, pp. 1359-1360, paragraf 33, *Aquilina c. Maltei* [GC], *Culegere* 1999-III, p. 239, paragraf 39), care, pe lângă toate, nu putea fi utilizată paralel cu o altă acțiune în reparare deja în curs (paragraful 48 de mai sus).

155. Pe scurt, a avut loc încălcarea articolului 13 al Convenției cu privire la plângerea formulată în temeiul articolului 2.

b. Cu privire la plângerea formulată în temeiul articolului 1 al Protocolului 1

156. Curtea relevă că reclamantul a obținut și o indemnizare în cadrul procedurii administrative însăși, examinată mai sus, pentru compensarea distrugerii bunurilor sale mobiliare, cu excepția aparatelor electromenajere despre care s-a convenit că nu erau în proprietatea lui (paragraful 40 de mai sus). Ea consideră că nu este cazul să se pronunțe asupra caracterului adecvat al sumei alocate de către jurisdicția internă sau asupra modalităților de estimare a ei. După cum a mai observat, este cert că decizia cu privire la indemnizare a fost emisă într-o perioadă prea lungă și că suma alocată nu a fost niciodată achitată. În consecință, reclamantul a ajuns să-i fie negat un recurs efectiv prin care să poată demonstra încălcarea invocată a dreptului său în temeiul articolului 1 al protocolului nr. 1.

Deși este adevărat că Guvernul a invitat Curtea să ia în considerație avantajele care i-au fost acordate reclamantului sub formă de locuință alternativă, ea consideră că, în această privință, este vorba despre o problemă ce trebuie să fie examinată în contextul articolului 41 al Convenției. În orice caz, dacă aceste avantaje s-au dovedit a fi fără efect față de privarea reclamantului de calitatea lui de victimă a unei încălcări invocate în baza articolului 1 al Protocolului nr. 1 (paragraful 137 de mai sus), cu atât mai mult, ele nu au putut să-l priveze de dreptul său de a dispune de un recurs efectiv pentru a obține repararea încălcării enunțate.

157. Pentru motivele expuse, Curea consideră, de asemenea, că a avut loc încălcarea articolului 13 al Convenției cu privire la plîngerea formulată în temeiul articolului 1 al protocolului nr. 1).

IV. CU PRIVIRE LA ÎNCĂLCĂRILE RECLAMATE ALE ARTICOLELOR 6 ȘI 8 ALE CONVENȚIEI

158. Reclamantul se plînge pentru lungimea procedurii din fața tribunalului administrativ, care, de altfel, nu poate fi considerată ca echitabilă, avînd în vedere hotărîrea parțială la care a ajuns. În această privință, el invocă articolul 6 paragraf 1 al Convenției, care prevede:

“1. Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil (...)”

Apoi, reclamantul se plînge de aceea că circumstanțele cauzei, pe lîngă altele, au condus la încălcarea dreptului său la respectarea vieții private și de familie, după cum este consacrat în articolul 8 al Convenției, care prevede:

“1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie (...)”

2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decît în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altuia”

159. Guvernul își fundamentează argumentarea pe caracterul vădit nefondat al acestor plîngeri și atrage atenția asupra faptului că nici o lipsă de diligență și vreun amestec, în sensul articolelor invocate, nu pot fi imputate autorităților turcești.

160. Avînd în vedere circumstanțele deosebite ale prezentei cauze, precum și raționamentele care au condus-o la constatarea unei încălcări a articolului 13 al Convenției combinat cu articolul 1 al protocolului nr. 1 (paragraful 156 de mai sus), Curtea crede că nu este cazul să mai examineze cauza în contextul articolului 6 paragraf 1 (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Imobiliarul Saffi*, citat mai sus, paragraful 75).

Cele expuse sunt valabile și pentru plîngerea formulată în temeiul articolului 8, care se referă la faptele examinate prin prisma articolului 2 al Convenției și articolului 1 al Protocolului nr. 1. Avînd în vedere concluziile sale în baza acestor prevederi, Curtea, de asemenea, consideră inutil să examineze în mod separat plîngrea menționată.

V. CU PRIVIRE LA APLICAREA ARTICOLULUI 41 AL CONVENȚIEI

161. În sensul articolului 41 al Convenției,

“În cazul în care Curtea declară că a avut loc o încălcare a Convenției sau a Protocoalelor sale și dacă dreptul intern al Înaltei Părți Contractante nu permite decît o îndreptare incompletă a consecințelor acestei încălcări, Curtea acordă părții lezate, dacă este cazul, o reparație echitabilă”.

A. Daune

1. Argumentele părților

a. Reclamantul

162. Reclamantul a reiterat în fața Curții revendicările înaintate în fața Camerei. Astfel, el solicită:

- 2 000 USD pentru cheltuielile funerare pe care le-a suportat din cauza decesului celor nouă apropiați ai săi;
- 100 000 USD pentru pierderea susținerii financiare cauzate prin decesul celor două soții, care lucrau cu ziua ca femei de menaj;
- 150 000 USD pentru pierderea susținerii financiare pe care cei șapte copii ai săi i-ar fi adus-o dacă nu ar fi decedat;
- 50 000 USD pentru pierderea susținerii financiare suferite de către cei trei copii ai săi supraviețuitori de pe urma decesului mamei lor;
- 98 000 USD pentru distrugerea locuinței și bunurilor sale mobiliare.

De asemenea, reclamantul cere, în nume propriu și în numele celor trei copii ai săi supraviețuitori, o sumă de 800 000 USD pentru prejudiciu moral.

b. Guvernul

163. În principal, Guvernul susține că în această cauză nu este necesară să fie efectuată vreo despăgubire. Cu titlul subsidiar, el invită Curtea să respingă cererile prezentate de către reclamant, care sunt exorbitante și fondate pe estimări fictive.

În ceea ce privește prejudiciul material, trebuie să se țină cont că o secvență din ziar nu poate justifica pretențiile în legătură la cheltuielile funerare. În ceea ce privește pierderea invocată a susținerii financiare, el se limitează să zică doar că cererea este pur și simplu speculativă.

În privința locuinței și bunurilor mobiliare, Guvernul subliniază absența vreunui document care să justifice suma reclamată. Susținând că reclamantul nu a dobândit niciodată calitatea de proprietar a baracei în cauză, Guvernul amintește că acestuia i-a fost oferit un apartament mult mai confortabil în districtul Alibeyköy, pentru o sumă care, la acel moment, echivala cu 9 237 USD (9 966 EUR), dintre care numai o pătrime a fost achitată în avans. În această privință, el prezintă exemple de anunțuri, din care reiese că, în acest sector, apartamentele similare se vând la un preț mediu total de 11 000 000 000 – 19 000 000 000 TRL (în jur de 7 900 și 13 700 EUR respectiv). Referitor la bunurile mobiliare, Guvernul prezintă cataloage care descriu asemenea articole și atrage atenția asupra necesității de a ține cont de indemnizația alocată de către tribunalul administrativ în acest sens.

În ceea ce privește prejudiciul moral, Guvernul consideră că cererea este exorbitantă și tinde la o îmbogățire fără temei, contrar spiritului articolului 41 al Convenției. În legătură cu aceasta, el reproșează reclamantului că acesta intenționat a preferat să nu reclame ceară indemnizației alocate în acest temei de către tribunalul administrativ, în speranța de a spori astfel șansele de a obține din partea curții alocarea unei sume mult mai semnificative.

2. Hotărîrea Camerei

164. Deliberînd în echitate, Camera a alocat reclamantului 21 000 EUR pentru prejudiciu material și 133 100 EUR pentru prejudiciu moral, avînd în vedere

sentimentul de disperare pe care reclamantul a trebuit să-l resimtă față de reacția nesatisfăcătoare a justiției turcești în ceea ce privește decesurile denunțate, precum și suferințele îndurate, în consecință, de cei trei copii ai săi încă în viață.

3. *Aprecierea Curții*

165. Curtea a statuat că a avut loc încălcarea dreptului la protecția vieții în temeiul articolului 2 al Convenției, precum și a dreptului la respectarea bunurilor în temeiul articolului 1 al Protocolului nr. 1. De asemenea, ea a constatat încălcarea dreptului la un recurs intern efectiv, prevăzut în articolul 13 al Convenției în ceea ce privește fiecare dintre aceste două plângeri.

a. Daune materiale

166. La fel ca și Camera, Marea Cameră a observat că încălcările în cauză au lezat în mod vădit reclamantul și că există o legătură de cauzalitate evidentă între acestea și daunele materiale reclamate, care pot include o indemnizație în baza pierderii sursei de venit (*Salman*, citat mai sus, paragraful 137, și *Z. și alții*, citat mai sus, paragraful 119). Totuși, nici una dintre pretențiile reclamantului în acest temei nu sunt documentate în modul cuvenit; prejudiciile invocate conțin elemente care nu pot fi supuse calculului sau care sunt atât de limitate, încât orice evaluare nu poate să fie decât speculativă (a se vedea, printre altele, *Sporrong și Lönnroth c. Suediei*, (articolul 50), hotărîre din 18 decembrie 1984, seria A nr. 88, p. 14, paragraf 32, și *Akdivar și alții c. Turciei* (articolul 50), hotărîre din 1 aprilie 1998, *Culegere* 1998-II, p. 718, paragraf 19).

Deci, Curtea va aprecia în echitate pretențiile reclamantului în baza daunei materiale, avînd în vedere totalitatea elementelor pe care le are la dispoziție, după cum prevede articolul 41.

167. Mai întîi, fiind vorba despre rambursarea cheltuielilor funerare, reclamantul a prezentat un articol apărut în cotidianul *Sabah* la 9 aprilie 2001, potrivit căruia o altă victimă a accidentului din 28 aprilie 1993, dl M. C. Öztürk, a trebui să deconteze 550 000 000 TRL pentru înmormîntarea soției sale și a patru copii ai săi. Guvernul contestă valoarea probantă a acestei informații, dar, totodată, nu furnizează alte elemente susceptibile să clarifice chestiunea.

Curtea crede că suma cerută nu este nejustificată, deoarece, în speță, reclamantul a trebuit să înmormînteze nouă apropiați ai săi. Deci, ea acordă suma integrală cerută în acest temei, adică 2 000 USD.

168. În ceea ce privește pierderea reclamată a susținerii financiare, aceasta nu este nici proporțională, nici documentată. Totodată, ca și Camera, Marea Cameră admite că, în speță, fiecare membru al lăcașului trebuia să își aducă contribuția, într-un mod sau altul, chiar dacă era doar accesorie, la existența tuturor în ansamblu, chiar dacă eventualitatea unui asemenea suport din partea celor șapte copii minori decedați în timpul accidentului părea foarte vagă.

Luînd în considerație totalitatea faptelor, Curtea consideră adecvat să aloce în acest temei suma totală de 10 000 EUR.

169. În ceea ce privește prejudiciul reclamat în legătură cu distrugerea locuinței reclamantului, Curtea consideră limpede că, în absența celei mai mici justificări, suma reclamată pare excesivă. La acest subiect, ea crede că interesul economic pe care l-a putut reprezenta locuința socială achiziționată de către interesat, trebuie să fie luat în considerație la aprecierea prejudiciului (paragraful 156 de mai

sus), chiar dacă această sarcină se dovedește dificilă nu numai din cauza fluctuațiilor constante a ratelor de schimb și inflației în Turcia, dar și din cauza tranzacțiilor efectuate de către reclamant privind locuința sa (paragraful 30 de mai sus).

Camera a evaluat această problemă, prezumând că valoarea locuinței distruse a reclamantului ajungea la 50% din prețul unei locuințe decente pe care primăria o propunea în acea perioadă în cartierul Çobançeşme. La acest subiect, Marea Cameră observă că, potrivit unei liste elaborate la 20 martie 2001 de către primăria metropolitană din Istanbul, aceasta din urmă propune în cartierul Çobançeşme locuințe contra a circa 10 400 000 000 TRL, ceea ce, la acea dată, echivala cu 11 800 EUR.

În afară de acest element, și iarăși în baza calculelor proprii, în mod inevitabil aproximative, Curtea mai observă că, la 13 noiembrie 1993, data încheierii contractului de vânzare a locuinței reclamantului, suma convenită de 125 000 000 TRL echivala cu aproximativ 8 500 EUR, dintre care o pătrime (2 125 EUR) a fost plătită în avans. Restul, adică 6 375 EUR, urma să fie plătită în o sută douăzeci de rate lunare, fiecare de 732 844 TRL. La 13 noiembrie 1993, această sumă echivala cu aproximativ 53 EUR. Or, la 24 martie 1998, dată la care reclamantul a promis să vândă locuința sa către E.B., mărimea ratei lunare corespundea la 3 EUR. Conform calculelor efectuate în baza acestor două rate de schimb caracteristice perioadei între 13 noiembrie 1993 – 24 martie 1998, reiese că valoarea medie a ratelor lunare e de 15 EUR. Deoarece nimic nu permite de a crede că reclamantul a continuat să plătească ratele lunare după data de 24 martie 1998, există temei pentru a prezuma că, la această dată, pentru achiziționarea locuinței, reclamantul ar fi trebuit să plătească un avans în sumă de 780 EUR, iar ca rate lunare – un total de 3 000 EUR, ceea ce este mult inferior valorii inițiale a locuinței.

În plus, trebuie notat că, cel târziu începând cu luna februarie 1995, dacă nu chiar mai înainte, locuința în cauză a fost închiriată unui oarecare H. Ö., în schimbul unei plăți de chirie de 2 000 000 TRL, adică circa 41 EUR. În timpul acestei perioade de chirie de treizeci și șapte de luni, care s-a sfârșit odată cu promisiunea de vânzare din 24 martie 1998, reclamantul a trebuit, deci, să primească cel puțin aproximativ 1 500 EUR pentru chirie, în timp ce, pe parcursul aceleiași perioade, el nu a plătit decât 550 EUR de rate lunare.

Mai mult ca atât, la încheierea contractului menționat de promisiune de vânzare, reclamantul a primit de la E.B. 20 000 DEM: această sumă, care, în perioada respectivă, corespundea la 10 226 EUR, este cu mult superioară oricăror sume pe care reclamantul le-a decontat, pînă la urmă, pentru a achiziționa locuința sa.

Urmare celor expuse, presupunînd că valoarea căutată a baracei reclamantului poate să fie estimată după criteriul adoptat de către Cameră și că reclamantul a trebuit să cheltuiască o anumită sumă pentru a se caza în perioada în care apartamentul său se afla în chirie, nimic totuși nu permite Curții să conchidă că aceste circumstanțe ar fi generat un prejudiciu care să întreacă beneficiul pe care reclamantul se pare că l-a avut din tranzacțiile pe care le-a efectuat.

Deci, nu este cazul de a aloca reclamantului o despăgubire pentru faptul distrugerii locuinței sale, constatarea încălcării reprezentînd în sine o reparare echitabilă suficientă.

170. În ceea ce privește valoarea bunurilor mobiliare pierdute în timpul accidentului din 28 aprilie 1993, Curtea amintește că, la 30 noiembrie 1995, tribunalul administrativ din Istanbul a alocat reclamantului în acest temei o indemnizație de 10 000 000 TRL (care echivala, în acea perioadă, cu aproximativ 208 EUR). Făcînd aceasta, tribunalul a refuzat totodată să țină cont de aparatele electromenajere de care

ar fi putut să dispună reclamantul, pentru motivul că locuința lui nu era alimentată cu electricitate (paragraful 40 de mai sus); în plus, suma în discuție nu a fost niciodată plătită către reclamant. Curtea face trimitere la concluziile sale referitoare la anumite momente (paragrafele 152, 153 și 156 de mai sus) și consideră că rezultatul la care a ajuns procedura administrativă nu sunt relevante pentru scopurile articolului 41 al Convenției.

Astfel și în pofida absenței în speță a vreunei indicații din partea reclamantului în ceea ce privește natura și cantitatea bunurilor mobiliare pe care putea să le posede, Curtea a examinat îndeaproape prețurile articolelor menajere care figurau în cataloagele anexate la dosar, ținând cont de metodele de calcul adoptate deja în cauze asemănătoare (*Akdivar și alții* (articolul 50), citat mai sus, și *Menteş și alții c. Turciei* (articolul 50, hotărîre din 24 iulie 1998, *Culegere* 1998-IV, p. 1693, paragraf 12).

Urmare celor expuse, avînd în vedere condițiile de viață a unui menaj modest, Marea Cameră a hotărît ca și Camera că considerațiile de echitate justifică alocarea unei sume totale de 1 500 EUR în acest temei.

b. Dauna morală

171. În ceea ce privește dauna morală, Marea Cameră nu vede nici un motiv pentru a se îndepărta de poziția Camerei. Ea recunoaște că reclamantul, fără îndoială, a suferit de pe urma încălcărilor constatate ale articolelor 2 și 13 ale Convenției. Ca și Guvernul, Curtea consideră totuși excesive sumele reclamate în acest temei. Chemată să statueze în echitate, ea trebuie să țină cont de circumstanțele particulare ale cauzei, inclusiv suferințele pe care ar fi trebuit să le îndure cei trei copii în viață ai reclamantului, adică Hüsamettin, Aydin și Halef Öneriyildiz, născuți la 10 octombrie 1980, 10 octombrie 1981 și 10 iulie 1982 respectiv.

Ca și constatările de încălcare de către Curte, deciziile jurisdicțiilor turcești posterioare hotărîrii în fond repară, într-o anumită măsură, dauna morală a reclamantului, chiar dacă acestea nu au putut înlătura complet prejudiciul suferit în această cauză. Totuși, Curtea consideră că indemnizația de 100 000 000 de TRL (care echivala în acea perioadă cu 2 077 EUR) alocată reclamantului de către jurisdicțiile administrative pentru prejudiciu moral, nu ar trebui să fie luate în considerație din punct de vedere material, în contextul articolului 41, odată ce administrația nu a achitat niciodată această sumă și deoarece, în circumstanțele particulare ale cauzei, alegerea reclamantului de a nu se angaja într-o procedură de executare forțată pentru a o obține nu poate fi analizată ca o renunțare la dreptul său (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Neumeister c. Austriei* (articolul 50), hotărîre din 7 mai 1972, seria A nr. 17, p. 16, paragraf 36).

Cîntărind totul și inspirîndu-se din jurisprudența pertinentă referitoare la aplicarea articolului 41 cu privire la copiii sau minorii apropiați ai victimelor încălcărilor articolului 2 (*Çakici*, hotărîre citată mai sus, paragrafele 8 și 130), Curtea decide să acorde pentru repararea daunei morale cîte 33 750 EUR dlui Maşallah Öneriyildiz și celor trei fii majori supraviețuitori ai săi, Hüsamettin, Aydin și Halef Öneriyildiz, sau o sumă totală de 135 000 EUR.

B. Costuri și cheltuieli

1. Argumentele părților

172. Reclamantul cere 50 000 USD numai pentru onorarii, dintre care 20 000 USD pentru serviciul prestat de către reprezentanta lui în cadrul procedurilor verbale și scrise în fața Marii Camere. El afirmă că prezentarea cauzei sale în fața jurisdicțiilor naționale și organelor din Strasbourg a necesitat un lucru de mai mult de 330 ore, câte 150 USD pe oră, după cum rezultă din tabloul onorariilor minime ale baroului din Istanbul.

173. Guvernul crede că pretențiile reclamantului pentru costuri și cheltuieli, de asemenea, sunt excesive și nejustificate.

2. Hotărîrea Camerei

174. În timpul procedurii în fața Camerei, reclamantul a cerut suma de 30 000 USD pentru onorarii și 790 USD pentru diverse cheltuieli/ Or, în absența facturii sau a altui justificativ, camera a declarat că nu este convinsă că reclamantul a cheltuit aceste sume și i-a alocat 10 000 EUR, minus 2 282,50 EUR transferate de Consiliul Europei pentru asistență juridică.

3. Aprecierea Curții

175. Reclamantul a continuat să beneficieze de asistență judiciară în cadrul procedurii prevăzute de articolul 43 al Convenției. Astfel, pe lângă cei 2 286,50 EUR pe care le-a primit deja de la Consiliul Europei, el a mai obținut 1 707,34 EUR pentru retrimiteră procedurii în fața Marii Camere.

Curtea consideră că alocarea unor asemenea sume în baza articolului 41 presupune că realitatea, necesitatea și, mai ales, caracterul rezonabil a cuantumului lor a fost stabilită în realitate (*Şahin c. Germaniei* [GC], nr. 30943/96, paragraful 105, CEDO 2003-VIII). În speță, reclamantul nu a putut să-și susțină cererile în baza documentelor pertinente, nici să furnizeze explicații detaliate referitor la activitatea efectuată de către reprezentantul său privind chestiunile ce țin de articolele 2 și 13 ale Convenției și 1 al Protocolului nr. 1, a căror încălcare a fost constatată.

În conformitate cu articolul 60 paragraf 2 al Regulamentului său, Curtea nu poate accepta cererea interesatului în felul în care este. Totodată, acesta a suferit, cu certitudine, anumite cheltuieli pentru lucrul avocatului său în scopul reprezentării lui atît în procedura verbală, cît și scrisă din fața instanțelor Convenției (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Labita c. Italiei* [GC], nr. 26772/95, paragraful 210, CEDO 2000-IV). Curtea este gata să admită că, în prezenta cauză, a cărei complexitate nu poate fi supusă nici unei controverse, această sarcină a avut nevoie de numărul de ore invocate. Astfel, ea amintește că, fiind vorba despre onorarii, ea nu este legată nici prin tarife, nici prin practici interne, chiar dacă se poate inspira din acestea (a se vedea, spre exemplu, *Tolstoy Miloslavsky c. Regatului Unit*, hotărîre din 13 iulie 1995, seria A nr. 316-B, p. 83, paragraf 77).

Statuînd în echitate, Curtea consideră rezonabil de a acorda reclamantului suma de 16 000 EUR, minus 3 993,84 EUR transferați de către Consiliul Europei pentru asistență judiciară în ansamblul procedurii în fața organelor Convenției.

C. Dobînda

176. Curtea consideră adecvat să calculeze rata dobînzilor de întîrziere în baza ratelor la facilitățile creditului marginal al Băncii Centrale Europene, în mărime de trei procente.

PENTRU ACESTE MOTIVE, CURTEA,

1. *Hotărâște* în unanimitate că articolul 2 din Convenție, în aspectul său substanțial, a fost încălcat, în legătură cu absența măsurilor adecvate pentru a împiedica moartea accidentală a celor nouă apropiați ai reclamantului;
2. *Hotărâște* cu șaisprezece voturi la unu că articolului 2 din Convenție, în aspectul său procedural, de asemenea, a fost încălcat, în legătură cu lipsa unei protecții adecvate prin lege, necesară pentru protecția dreptului la viață;
3. *Hotărâște* cu cincisprezece voturi la două că articolului 1 din Protocolul nr. 1 a fost încălcat;
4. *Hotărâște* cu cincisprezece voturi la două că articolul 13 din Convenție a fost încălcat în ceea ce privește plângerea în temeiul aspectului substanțial al articolului 2;
5. *Hotărâște* cu cincisprezece voturi la două că articolul 13 din Convenție, de asemenea, a fost încălcat în ceea ce privește plângerea în temeiul articolului 1 din Protocolului nr. 1;
6. *Hotărâște* în unanimitate că nu este necesar să examineze vreo chestiune distinctă sub imperiul articolelor 6 paragraf 1 sau 8 ale Convenției;
7. *Hotărâște* în unanimitate:
 - a) Plata de către statul pîrît, în timp de trei luni, a următoarelor sume, exceptate de orice taxe și impozite fiscale, convertibile în lire turcești conform ratei de schimb în vigoare la data reglementării:
 - i. către reclamant, dl Maşallah Öneriyildiz:
 - 2 000 USD (două mii de dolari americani) și 45 250 EUR (patruzeci și cinci mii două sute cinzeci de euro) cu titlu de daune materială și morală;
 - 16 000 EUR (șaisprezece mii de euro) pentru costuri și cheltuieli, minus 3 993,84 EUR (trei mii nouă sute nouăzeci și trei euro și optzeci și patru cenți) care au fost deja primite din parte Consiliului European;
 - ii. către fiecare dintre fiii săi majori, Hüsamettin, Aydin și Halef Öneriyildiz, câte 33 750 EUR (treizeci și trei mii șapte sute cinzeci de euro) cu titlu de daună morală;
 - b) O dobîndă simplă, cu o rată egală celei de la facilitatea creditului marginal al Băncii Centrale Europene aplicabile în timpul acestei perioade, majorată cu trei procente, va fi plătită începînd cu expirarea termenului de trei luni, pînă la data plății;
8. *Respinge* în unanimitate restul cererii de satisfacție echitabilă.

Redactată în franceză și engleză și pronunțată în ședința publică din 30 noiembrie 2004 la Palatul Drepturilor Omului din Strasbourg.

Luzius
WILDHABER
Președinte

Paul MAHONEY
Grefier

La prezenta hotărîre sunt anexate, în conformitate cu articolele 45 paragraf 2 al Convenției și 74 paragraf 2 al Regulamentului, textele următoarelor opinii:

- opinia parțial divergentă a dlui Türmen;
- opinia parțial divergentă a dlui Mularoni.

L.W.
P.J.M.

OPINIA PARȚIAL DIVERGENTĂ A DLUI JUDECĂTOR TÜRMEŊ

(Traducere)

Ca și majoritatea, eu cred că a avut loc încălcarea articolului 2 în aspectul lui substanțial, pe motiv că autoritățile nu au întreprins toate măsurile necesare pentru a păstra viața persoanelor ce se aflau sub jurisdicția lor.

Totodată, regret pentru că nu pot subscrie la opinia majorității, conform căreia a avut loc și încălcarea articolului 2 în aspectul lui procedural, precum și a articolului 1 al Protocolului nr.1 și a articolului 13.

1. Articolul 2 (aspectul procedural)

Conform hotărîrii, nu se pune vreo problemă în legătură cu ancheta (paragraful 113), aceasta permițînd să fie identificați responsabili pentru incident și deferirea lor justiției. Cei doi primari au fost condamnați în baza articolului 230 al codului penal turcesc.

Totuși, majoritatea a conchis că a avut loc încălcarea articolului 2 în aspectul lui procedural pe motiv că instanțele de fond nu au stabilit deplina responsabilitate a celor doi funcționari de stat și nici nu au garantat aplicarea eficientă a dispozițiilor dreptului intern, ceea ce înseamnă pe motiv că instanțele naționale au aplicat articolul 230 al codului penal (neglijență în exercitarea funcțiilor publice), dar nu articolul 455 (omucidere prin imprudență sau neglijență).

Eu nu subscriu acestor concluzii din următoarele considerente.

În primul rînd, majoritatea consideră că a avut loc încălcarea articolului 2 în aspectul lui procedural nu în legătură cu lipsa unei anchete efective, ci în legătură cu procedura judiciară sau, mai exact, aplicarea legislației naționale. Este vorba despre un demers cu totul nou, care nu are la bază nici un precedent al Curții. Dacă majoritatea consideră că recursul care există în dreptul intern nu este eficient, atunci problema trebuie examinată prin prisma articolului 13, dar nu a articolului 2.

În al doilea rînd, pare contradictoriu să declari, pe de o parte, că ancheta a fost efectivă și, pe de altă parte, că decizia jurisdicției naționale încalcă Convenția.

Un asemenea raționament nu ține cont de faptul că această decizie s-a bazat pe elementele care au fost stabilite de anchetă. Cum atunci Curtea poate critica decizia judecătorului național, admițînd pe deplin caracterul efectiv al anchetei? În circumstanțele în care ancheta este efectivă, pentru a conchide asupra încălcării articolului 2 sub aspectul lui procedural ar fi necesară o examinare a faptelor, ceea ce ar face din Curte o jurisdicție în a patra instanță. Or, în conformitate cu jurisprudența sa constantă, stabilirea faptelor și interpretarea și aplicarea dreptului intern revine autorităților naționale (a se vedea, printre altele, *Kemmache c. Franței* (nr. 3), hotărîre din 24 noiembrie 1994, seria A nr. 296-C, p. 87, paragraf 37, și *Çeçani Kaymaz c. Turciei* (dec.), nr. 37053/97, 16 martie 2000).

În al treilea rînd, majoritatea nu acordă nici o importanță faptului că reclamantul a contribuit, prin propriul său comportament, la generarea unui risc pentru viața umană și a cauzat moartea celor nouă membri ai propriei sale familii. Nu a fost contestat că interesatul a) a construit o locuință ilegală pe terenul care nu-i aparținea și b) a făcut acest lucru în apropierea deșeurilor.

Neglijența autorităților și cea a reclamantului constituie elemente esențiale de cauzalitate. Ambele sunt condiții *sine qua non* pentru realizarea daunei. Nici unul din

acestea nu ar fi fost suficient prin sine însăși să cauzeze prejudiciul. Moartea celor nouă persoane a rezultat din neglijența autorităților și cea a reclamantului.

De altfel, primarii au comis o infracțiune independentă, și anume, o greșeală în exercitarea funcțiilor lor. A cincia cameră a tribunalului corecțional din Istanbul, în decizia sa din 4 aprilie 1996, a luat în considerație toate aceste elemente și a decis să aplice articolul 230 al codului penal (neglijență în exercitarea funcțiilor publice), dar nu articolul 455 (omucidere prin neglijență). De fapt, cei doi primari au fost condamnați în baza articolului 230. Curtea de casație a confirmat hotărîrea, care stabilește responsabilitatea celor doi primari și a reclamantului în legătură cu decesul celor nouă persoane. Judecătorii tribunalului corecțional din Istanbul au mai luat în considerație și raportul de expertiză, care repartizează responsabilitățile pentru accident în felul următor: 2/8 în sarcina primăriei din Istanbul, 2/8 în sarcina primăriei din Ümraniye și 2/8 în sarcina locuitorilor din cartierul de mahala “pentru că au pus în pericol membrii familiilor lor prin stabilirea în apropierea unui munte de deșeuri” (paragraful 23 al hotărîrii). De aceea, contrar la ceea ce este indicat în paragraful 116 al hotărîrii, nu este adevărat că instanțele naționale au eșuat în recunoașterea “unei oarecare responsabilități pentru omisiunea în protecția dreptului la viață”. Jurisdicția națională a cîntărit responsabilitățile reclamantului și primarilor și a ajuns la concluzie în cadrul marjei sale de apreciere, ceea ce, pe lângă toate, este admis de către majoritate, care declară în paragraful 116 că “Curtea nu trebuie să răspundă la astfel de întrebări de drept intern ce țin de răspunderea individuală, a cărei apreciere revine jurisdicțiilor naționale, și nici nu intră în atribuțiile ei de a emite verdicte de învinuire sau de achitare în această privință”.

Totodată, o asemenea confirmare expresă a limitelor între competența jurisdicțiilor naționale și cea a Curții din Strasbourg, care se trece de-a lungul jurisprudenței ultimei, face și mai puțin înțeles raționamentul care a stat la originea constatării încălcării articolului 2 sub aspectul lui procedural. Pentru majoritate, problemele de drept penal referitoare la răspunderea penală individuală țin de aprecierea jurisdicțiilor naționale, iar dacă o asemenea jurisdicție decide întemeiat să aplice o dispoziție a codului penal în locul alteia, aceasta se poate analiza ca o absență de protecție prin lege a dreptului la viață.

În al patrulea rînd, majoritatea nu indică clar în hotărîre de ce ea a decis să modifice principiile stabilite de jurisprudența Curții cu privire la lipsa unui recurs de drept penal în cauzele referitoare la pierderile accidentale de vieți omenești. În hotărîrile *Calveli și Ciglio c. Italiei* ([GC], nr. 32967/96, CEDO 2002-I), *Mastromatteo c. Italiei* ([GC], nr. 37703/99, CEDO 2002-VIII) și *Vo c. Franței* ([GC], nr. 53924/00, CEDO 2004-VII), Curtea a declarat că, “dacă atentatul asupra dreptului la viață sau la integritate fizică nu este voluntar, obligația pozitivă care reiese din articolul 2 de a institui un sistem judiciar eficient nu cere, numai decît în toate cazurile, un recurs de natură penală”. În speță, majoritatea s-a îndepărtat de această jurisprudență. În paragraful 93 al hotărîrii, ea a formulat opinia conform căreia, “în domeniile precum cel în cazul din speță [se poate presupune că este vorba de cel al daunelor cauzate mediului înconjurător], principiile aplicabile trebuie găsite, în primul rînd, în cele [elaborate], în special, în materie de recurgere la forță ucigătoare (...)”.

Și în cauza *Calvelli și Ciglio*, și în cauza *Öneryildiz*, din punct de vedere al dreptului penal, este vorba de omucidere prin neglijență. În ceea ce privește gradul de neglijență, este dificil de a face o distincție între neglijența unui ginecolog care știa că nașterea unui copil prezenta riscuri sporite, avînd în vedere că mama era bolnavă de diabet de nivelul A și că fătul era prea mare pentru o naștere naturală, și care, cu toate

acestea, nu numai că nu a întreprins măsuri preventive, dar s-a lipsit de acestea pe parcursul nașterii (*Calvelli și Ciglio*), și cea a celor doi primari care trebuiau să cunoască din raportul de expertiză că depozitul de deșeuri implica riscuri sporite și care, totuși, nu au luat nici o măsură pentru a preveni un asemenea accident (*Öneryildiz*).

2. Articolul 1 al Protocolului nr. 1

În ceea ce privește articolul 1 al Protocolului nr. 1, subscriu pe deplin tezelor exprimate de către Dl judecător Mularoni în paragraful 2 a opiniei sale disidente.

Este impresionant faptul că Curtea, imediat după hotărîrea *Kopecky c. Slovaciei* ([GC], nr. 44912/98, CEDO 2004-...), în care ea confirmase jurisprudența referitoare la semnificația termenului “bun” în contextul Convenției, a introdus în prezenta cauză un nou criteriu cu privire la determinarea unui bun – toleranța autorităților naționale. Acest nou concept, față de care am dubii, ar putea avea consecințe nedorite, spre exemplu, prin extinderea protecției din Convenție asupra imobilelor construite cu încălcarea legii și ar putea încuraja situațiile ilegale.

3. Articolul 13

După ce a examinat eficiența recursului în materie penală prin prisma articolului 2, majoritatea a limitat considerațiile sale asupra plîngerii în temeiul articolului 13 la eficiența recursului în dreptul administrativ.

Într-o hotărîre din 30 noiembrie 1995, tribunalul administrativ din Istanbul a ordonat autorităților naționale să achite reclamantului și copiilor lui 100 000 000 de lire turcești (TRL) pentru daună morală și 10 000 000 TRL pentru daune materiale. Decizia a fost notificată reclamantului.

După cum enunță în mod clar hotărîrea Camerei, “(...) interesatul nu a cerut niciodată achitarea indemnizației alocate, ceea ce, de altfel, el nu contestă” (paragraful 117 al hotărîrii Camerei; acest element a dispărut din hotărîrea Marii Camere).

Reclamantul nu s-a plîns referitor la neachitarea indemnizației pentru că el nu dorea să o primească. El ar fi primit-o dacă ar fi contactat primăria și i-ar fi dat numărul său de cont bancar. Cum puteau autoritățile să purceadă la plată fără să cunoască adresa sau coordonatele bancare ale interesatului?

Deci nu este legitim de a face Guvernul responsabil pentru neachitarea acestei indemnizații.

În ceea ce privește durata instanței în fața tribunalului administrativ, majoritatea declară că procedura s-a întins patru ani, unsprezece luni și zece zile, ceea ce înlătură orice eficiență de recurs în fața acestei jurisdicții.

Nu sunt de acord cu acest punct de vedere.

Procedura a durat patru ani și unsprezece luni la patru niveluri de jurisdicție. Faptele cauzei demonstrează că nu au fost perioade de inactivitate importante, care să fie imputabile jurisdicțiilor naționale.

Majoritatea afirmă că a avut loc “o omisiune de diligență din partea jurisdicțiilor naționale”, fără a motiva totuși această concluzie. Ea a ajuns la această concluzie fără să examineze procedura și fără să aplice criteriile stabilite deja de Curte referitor la proceduri, adică complexitatea cauzei, comportamentul reclamantului și cel al autorităților judiciare.

În concluzie, nu a avut loc încălcarea articolului 13.

4. Articolul 41

Sunt de acord cu suma satisfacției echitabile care trebuie să fie plătită reclamantului. Totodată, nu ader la argumentele în legătură cu calcularea acestei indemnizații. Se pare că în cadrul acestui calcul a fost acordată pondere egală celor nouă persoane din casa reclamantului, care sunt descrise ca “apropiați” ai acestuia (paragraful 167). Totuși, din paragraful 3 al hotărîrii reiese clar că unul dintre acești “apropiați”, Sidika Zorlu, era “concubina” interesatului. Poate că este prima dată cînd Curtea, pentru a decide asupra sumei care să fie plătită în baza satisfacției echitabile, ia în considerație concubina unui reclamant și îi acordă aceeași importanță ca și soției și copiilor lui. O asemenea abordare ar putea avea consecințe nedorite asupra jurisprudenței viitoare a Curții.

OPINIA PARȚIAL DIVIRGENTĂ A DLUI JUDECĂTOR MULARONI

1. Eu subscriu în totalitate la argumentele și concluziile majorității privind articolul 2 al Convenției, atât sub aspectul său substanțial, cât și procedural.

2. Dimpotrivă, consider că articolul 1 al Protocolului nr. 1 nu este aplicabil. Acest articol garantează respectarea dreptului la proprietate. În jurisprudența sa, Curtea a precizat noțiunea de bun: acesta poate acoperi atât “bunuri curente”, cât și valori patrimoniale, inclusiv creanțe în baza cărora reclamantul poate pretinde să aibă cel puțin “o speranță legitimă” de a obține beneficierea efectivă de dreptul său la proprietate. Pe de altă parte, speranța de a ajunge la recunoașterea unui drept de proprietate pe care să fie în imposibilitate de a-l exercita nu poate fi considerată ca “bun” în sensul articolului 1 al Protocolului nr. 1 (a se vedea, printre altele, *Marckx c. Belgiei*, hotărâre din 13 iunie 1979, seria A, nr. 31, paragraful 50, *Prințul Hans-Adam II din Liechtenstein c. Germaniei* [GC], nr. 42527/98, paragraful 83, CEDO 2001-VIII, și *Kopecky c. Slovaciei* [GC], nr. 44912/98, paragraf 35, CEDO 2004-...).

Nimeni nu a contestat în fața Curții faptul că locuința reclamantului a fost construită cu încălcarea reglementărilor turcești în materie de amenajare urbană și contravenirea normelor tehnice în materie, precum nici faptul că terenul astfel ocupat aparținea patrimoniului public (paragraful 125). Reclamantul nu a demonstrat că el avea un drept de proprietate asupra terenului și nici că putea cere în mod legitim să-i fie transferată proprietatea asupra bunului în virtutea articolului 21 al legii nr. 775 din 20 iulie 1966 sau în virtutea modificărilor succesive ale acestei legi.

Majoritatea recunoaște că “Curtea nu ar conchide că speranța reclamantului de a ajunge într-o zi să-i fie cedat terenul în cauză constituie o formă de creanță suficient stabilită, încât să poată fi revendicată în justiție, deci “un bun” distinct în sensul jurisprudenței Curții” (paragraful 126 la sfârșit). Dar în loc de urma această concluzie și de a conchide asupra inaplicabilității articolului 1 al protocolului nr. 1, ea adoptă un nou criteriu de aplicabilitate a acestui articol: existența unei toleranțe din partea autorităților competente față de acțiunile reclamantului timp de aproape cinci ani, ceea ce permite de a crede că autoritățile menționate *de facto* au recunoscut că reclamantul și apropiații săi aveau un interes patrimonial în legătură cu locuința și bunurile lor mobile (paragraful 127), interes care este suficient de important și recunoscut pentru a constitui un interes substanțial, deci un “bun” în sensul normei exprimate în prima frază a articolului 1 al Protocolului nr. 1 (paragraful 129).

Nu aş subscrie la aceste argumente.

Eu consider că nici toleranța implicită și nici alte considerațiuni de ordin umanitar nu pot să fie suficiente pentru a legitima acțiunea reclamantului prin prisma articolului 1 al Protocolului nr. 1. Acești factori, cu atât mai mult, nu ar trebui, în opinia mea, să fie luate în considerație de către Curte pentru a întemeia o concluzie care ar echivala cu sustragerea reclamanților (astăzi dl Öneriyildiz, dar, de asemenea, pe viitor, orice alt reclamant care a construit o clădire în mod ilegal) din câmpul de aplicare a legislației naționale în materie de urbanism și construcție și, într-un anumit mod, cu garantarea indirectă a propagării cartierelor de barace.

Mi se pare că concluzia majorității în legătură cu aplicabilitatea articolului 1 al Protocolului nr. 1 riscă să atragă rezultate paradoxale. Mă gândesc, spre exemplu, la vilele magnifice și hotelurile construite în mod ilegal pe malul mării sau în alte locuri pentru care, în baza legislației naționale, prescripția achizitivă nu este în vigoare; oare simplul fapt că autoritățile competente au tolerat aceste clădiri timp de cinci ani ar fi de ajuns de acum înainte pentru a susține că cei care au construit în mod total nelegitim au un drept ce poate fi apărat în baza articolului 1 al Protocolului nr. 1?

Această concluzie ar face mult mai dificilă orice acțiune a autorităților (fie la nivel național, fie la nivel local) orientată spre asigurarea respectării legii și reglementărilor în materie de amenajare urbană, spre exemplu, față de situația de ilegalitate pe care ar moșteni-o după o perioadă de gestiune de către administrații mai puțin scrupuloase.

În fine, cu greu pot să admit că, în cazul clădirilor construite cu încălcarea reglementărilor în materie de amenajare urbană, statele, de acum înainte, vor avea obligația pozitivă de a proteja un drept de proprietate care nu a fost niciodată recunoscut de dreptul intern și care nici nu va fi, deoarece, în multe situații, el ar putea fi exercitat în detrimentul drepturilor altora și al interesului public.

Deci, conchid că articolul 1 al Protocolului nr. 1 nu este aplicabil și, în consecință, nu a fost încălcat.

Mai adaugă că, chiar dacă ar fi concluzionat asupra aplicabilității articolului 1 al protocolului nr. 1, ceea ce, repet, nu este cazul, ar fi considerat, contrar majorității (paragraful 137), că reclamantul nu poate să se pretindă victimă. Cred că atribuirea unei locuințe sociale în condiții foarte favorabile poate să fie considerată ca o recunoaștere în substanță a încălcării articolului 1 al Protocolului nr. 1 al Convenției, o asemenea măsură fiind, probabil, cea mai potrivită formă de reparare în speță.

3. Având în vedere circumstanțele prezentei cauze, precum și argumentele care au condus Curtea să constate încălcarea articolului 2 al Convenției sub aspectul lui procedural, consider că nu a fost necesar de a examina cauza în baza articolului 13 în ceea ce privește plângerea întemeiată pe aspectul procedural al articolului 2.

4. Ținând cont de concluziile la care am ajuns referitor la articolul 1 al protocolului nr. 1, consider că nu a fost încălcat articolul 13 în ceea ce privește plângerea în temeiul articolului 1 al Protocolului nr. 1.